

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA

Evidenčné číslo: 102003/I/2023/36124042120937732

**SPRAVODLIVÝ OBCHOD FAIRTRADE A JEHO PRÍNOSY
A RIZIKÁ PRE ROZVOJOVÉ KRAJINY
V MEDZINÁRODNOM OBCHODE**

Diplomová práca

2023

Bc. Hana Sládečková

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA

**SPRAVODLIVÝ OBCHOD FAIRTRADE A JEHO PRÍNOSY
A RIZIKÁ PRE ROZVOJOVÉ KRAJINY
V MEDZINÁRODNOM OBCHODE**

Diplomová práca

Študijný program: manažment medzinárodného obchodu

Študijný odbor: ekonómia a manažment

Školiace pracovisko: katedra medzinárodného obchodu

Vedúca práce: Ing. Ľubica Zubaľová, PhD.

2023

Bc. Hana Sládečková

Čestné vyhlásenie

**Čestne vyhlasujem, že som predkladanú diplomovú prácu vypracovala samostatne,
a že som uviedla všetku použitú literatúru.**

Dátum:

.....

Bc. Hana Sládečková

PodĎakovanie

Rada by som sa podĎakovala vedúcej mojej diplomovej práce Ing. Ľubici Zubaľovej PhD. za užitočné pripomienky, cenné rady a odborné vedenie pri písaní diplomovej práce. Takisto by som sa rada podĎakovala doc. Ing. Dušanovi Steinhauserovi za rady a pomoc pri vypracovaní analytickej časti diplomovej práce.

ABSTRAKT

SLÁDEČKOVÁ, Hana Bc., *Spravodlivý obchod Fairtrade a jeho prínosy a riziká pre rozvojové krajiny v medzinárodnom obchode* – Ekonomická univerzita v Bratislave. Obchodná fakulta. Katedra medzinárodného obchodu – Ing. Ľubica Zubaľová, PhD – Bratislava: OF EU, 2023, 67 s.

Diplomová práca sa zameriava na Fairtrade – spravodlivý obchod v rozvojových krajinách v rámci medzinárodného obchodu. Predkladaná práca bude charakterizovať rozvojové krajiny ako skupinu, Fairtrade ako hnutie, jeho vývoj a ciele, a certifikačný systém. Porovná používanie Fairtrade s alternatívnymi certifikačnými systémami a bude analyzovať na príklade pestovania kávy vo vybranej krajiny (regióne) , prínosy a riziká pre zapojenie do medzinárodného obchodu. Práca je rozdelená do 4 kapitol. Práca obsahuje 7 grafov, 4 tabuľky, 3 obrázky a 4 prílohy.

Prvá kapitola je venovaná charakteristike hnutia Fair Trade a certifikačnému systému Fairtrade, jeho princípom a štandardom, obchodovaným produktom, na ktoré sa vypláca Fairtrade prémie a aj kritike hnutia Fair Trade. V prvej kapitole sme takisto charakterizovali rozvojové krajiny. V druhej časti je vymedzený hlavný cieľ diplomovej práce a jej čiastkové ciele, metodika a metódy skúmania práce. Tretia kapitola sa zaoberá medzinárodným obchodom rozvojových krajín, SWOT analýze Fairtrade, prínosom a rizikám spravodlivého obchodu, porovnaní s konkurenčnými certifikačnými systémami na príklade Rainforest Alliance, vývoju FT prémie a predbežnému budúcemu vývoju a pomoci farmárom od spravodlivého obchodu v rámci pandémie a globálnej krízy. Záverečná kapitola je diskusia. Výsledkom riešenia danej problematiky je vyhodnotenie prínosov a rizík spravodlivého obchodu pre rozvojové krajiny v rámci medzinárodného obchodu.

Kľúčové slová: Fairtrade, rozvojové krajiny, nákup, spravodlivý obchod, káva, spravodlivosť, FT prémie

ABSTRACT

SLÁDEČKOVÁ, Hana Bc., *Benefits and risks of Fairtrade in international trade for developing countries* – University of Economics in Bratislava, Faculty of Commerce, Department of international trade – Ing. Ľubica Zubaľová, OF EUBA, 67 pages

The diploma thesis focuses on Fairtrade – fair trade in developing countries in terms of international trade. The presented work will characterize developing countries as a group, Fair Trade as a movement, its development and goals and the certification system. It will compare the usage of Fairtrade with other – alternative certification system and will analyze the benefits and risks for involvement in international trade – on the example of coffee growing sphere in a selected region. The work is divided into 4 chapters. The work contains 7 graphs, 4 tables, 3 pictures and 4 appendices.

The first chapter is devoted to the characteristics of the Fair Trade movement and the Fairtrade certification system, its principles and standards, commodities for which the Fairtrade premium is paid additionally and also the criticism of the Fair Trade. The first chapter also characterized developing countries. The main goal and the sub-goals of the thesis are defined in the second chapter. The methodology and methods of research are defined here as well. The third chapter deals with the international trade of developing countries, the SWOT analysis of Fairtrade, the benefits and risks of Fairtrade, a comparison with other certification system on the example of Rainforest Alliance, the development of Fairtrade premium and prediction of the amount that will be paid in the future in terms of Fairtrade Premium and Fairtrade's help to farmers within the pandemic and ongoing global crisis. The final chapter is discussion. The result of solving the given issue is an evaluation of the benefits and risks of Fairtrade in international trade for developing countries.

Key words: Fairtrade, international trade, developing countries, coffee, justice, Fairtrade premium

OBSAH

ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK	9
ZOZNAM OBRÁZKOV, GRAFOV A TABULIEK.....	10
ÚVOD.....	11
1 SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY	12
1.1 Fairtrade	12
1.1.1 <i>História a vznik Fairtrade</i>	<i>12</i>
1.1.2 <i>Všeobecná charakteristika Fair Trade</i>	<i>14</i>
1.1.3 <i>Princípy a štandardy Fairtrade</i>	<i>16</i>
1.1.4 <i>Známka Fairtrade</i>	<i>17</i>
1.1.5 <i>Certifikačný proces Fairtrade</i>	<i>18</i>
1.1.6 <i>Obchodované produkty v rámci Fairtrade</i>	<i>21</i>
1.1.7 <i>Súčasná situácia v rámci Fairtrade za rok 2021</i>	<i>24</i>
1.1.8 <i>Fairtrade v podmienkach Slovenskej republiky.....</i>	<i>26</i>
1.1.9 <i>Kritika hnutia Fairtrade</i>	<i>26</i>
1.2 Rozvojové krajiny	28
1.2.1 <i>Charakteristika rozvojových krajín</i>	<i>28</i>
2 CIEĽ PRÁCE, METODIKA PRÁCE A METÓDY SKÚMANIA	30
2.1 Cieľ práce.....	30
2.2 Metodika práce a metódy skúmania	30
3 VÝSLEDKY PRÁCE	33
3.1 Medzinárodný obchod rozvojových krajín.....	33
3.1.2 <i>Podiel obchodu Fairtrade na celkovom obchode rozvojových krajín.....</i>	<i>34</i>
3.2 SWOT analýza.....	36
3.3 Prínosy Fairtrade pre rozvojové krajiny	38
3.3.1 <i>Prínosy Fairtrade pri pestovaní kávy v Kolumbii</i>	<i>39</i>
3.4 Riziká Fairtrade pre rozvojové krajiny	40
3.4.1 <i>Riziká Fairtrade pri pestovaní kávy v Kolumbii</i>	<i>41</i>
3.5 Porovnanie Fairtrade a iných certifikačných systémov	43
3.5.1 <i>Rainforest Alliance</i>	<i>44</i>
3.5 Vývoj vyplatenej FT prémie za top 7 produktov za obdobie od roku 2014-2021	47
3.5.1 <i>Predikcia vyplatenej FT prémie na roky 2023-2027</i>	<i>49</i>
3.6 Spravodlivý obchod a COVID-19	51

3.6.1	<i>Dopad COVID-19 na producentov a farmárov Fairtrade za obdobie 2020-2021</i>	52
-------	--	----

3.8	Fairtrade a podpora farmárov v rámci globálnej hospodárskej krízy	55
4	Diskusia	57
	ZÁVER	60
	Zoznam bibliografických odkazov	61
	Prílohy	67

ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK

EFTA – Európske združenie alternatívneho obchodu

FT- Fairtrade

FT prémia – Fairtrade prémia

IFAT – Medzinárodná federácia alternatívneho obchodu

ILO – medzinárodná organizácia práce

MVO - mimovládne organizácie

Resp. – respektíve

RK – Rozvojové krajiny

UNCTAD – Konferencia spojených národov pre obchod a rozvoj

USA – Spojené štáty americké

WFTO – svetová Fairtrade-ová organizácia

Tzn. – to znamená

A pod. – a podobne

ZOZNAM OBRÁZKOV, GRAFOV A TABULIEK

Zoznam obrázkov

Obrázok č. 1: – Logo hnutia Fairtrade a WFTO.....	15
Obrázok č. 2: Vývoj v obchode s tovarmi a službami v RK (v mil. USD).....	36
Obrázok č. 3: FT komodity podľa objemu predaja od roku 2018 po 2021.....	38

Zoznam grafov

Graf č.1: Štruktúra príjmov Fair Trade za rok 2021.....	25
Graf č. 2: Štruktúra výdavkov Fair Trade za rok 2021.....	26
Graf č.3: Hodnota exportu a importu rozvojových krajín za rok 2020 a 2021 (v mld. USD).....	37
Graf č. 4: Vyplatená FT prémie za top 7 najpredávanejších produktov za roky 2014-2021 (v mil. EUR).....	50
Graf č. 5 Vývoj vyplatenej FT prémie za top 7 predávaných produktov za roky 2018-2021(v mil. EUR).....	51
Graf č. 6: Predikcia vyplatenej FT prémie za top 7 najpredávanejších produktov na roky 2023-2027 (v mil. EUR).....	53
Graf č. 7: Vplyv COVID-19 na producentov a farmárov Fairtrade za obdobie 2020-2021.....	55

Zoznam tabuliek

Tabuľka č. 1: Odhadovaný objem predanej produkcie komodít Fairtrade producentami za rok 2021.....	22
Tabuľka č. 2: vyplatená FT prémie za top 7 najpredávanejších produktov za roky 2014-2021 (v mil. EUR).....	35
Tabuľka č. 3: SWOT analýza Fairtrade	40
Tabuľka č. 4: Predikcia vyplatenej FT prémie na základe jednorovnicového modelu od roku 2023 do 2027 (v mil. EUR).....	55

ÚVOD

V súčasnej dobe stále cítiť obrovské rozdiely pri zapojení do medzinárodného obchodu medzi rozvinutými, rozvojovými a najmenej rozvinutými krajinami. Šírenie myšlienky voľného obchodu je deň čo deň aktuálnejšie – napriek tomu, zapojenie rozvinutých, rozvojových a najmenej rozvinutých krajín do medzinárodného obchodu je diametrálne odlišné.

Fairtrade môžeme nazvať aj obchodné partnerstvo, ktoré na základe určitých etických podmienok predstavuje možnosť zapojenia sa rozvojových krajín do medzinárodného obchodu. Príjmy týchto krajín zväčša závisia od určitej a väčšinou len jednej poľnohospodárskej komodity, ktorú exportujú do zahraničia.

Práca je rozdelená do 4 kapitol, ktoré sú rozdelené do viacerých podkapitol.

Prvá kapitola sa orientuje na teoretické vymedzenie Fair Trade ako hnutia a Fairtrade ako certifikačného systému, jeho históriu, ciele, princípy a podmienky Fairtrade. Vymedzili sme top 7 obchodovaných produktov v rámci Fairtrade a rozobrali súčasnú situáciu v rámci Fairtrade za rok 2021. Posledná podkapitola sa venuje kritike hnutia Fairtrade.

Vymedzili sme a stručnú charakteristiku rozvojových krajín.

Druhá kapitola vymedzí cieľ diplomovej práce, stanoví parciálne ciele práce a jej metodiku a metódy skúmania, ktoré boli použité v tretej kapitole na dosiahnutie stanovených cieľov.

V tretej kapitole sa zaoberáme medzinárodným obchodom rozvojových krajín – a podielom FT obchodu na celkovom obchode RK. Na základe SWOT analýzy určíme silné a slabé stránky, príležitosti a hrozby Fairtrade. Na konkrétnom príklade si analyzujeme prínosy a riziká Fairtrade pre farmárov, ktorí sa venujú pestovaniu kávy v Kolumbii. Porovnáme Fairtrade s iným certifikačným systémom a analyzujeme aj na dopad posledných rokov na situáciu farmárov a producentov a ako im hnutie Fair Trade pomohlo zvládnuť tieto krízy – či už pandémie COVID-19 alebo globálnu inflačnú krízu.

Štvrtou a zároveň poslednou kapitolou je Diskusia.

V závere sú zosumarizované výsledky práce s vyhodnotením naplnenia cieľa práce.

1 SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY

1.1 Fairtrade

Už z prekladu názvu Fairtrade vieme o čo ide – je to doslova spravodlivý obchod. Je to obchod založený na partnerstve. Je to certifikácia, ktorá spĺňa určité ekonomické, sociálne a ekologické štandardy. Podrobnejšej charakteristike sa budeme venovať v práci v kapitole 1.1.2 *Všeobecná charakteristika Fairtrade*

1.1.1 História a vznik Fairtrade

Myšlienka spravodlivého obchodu vznikla už v 19. storočí v USA – fungovalo tu hnutie Free Produce Movement, ktoré malo za úlohu skončiť s otroctvom. Nešlo tu o žiadne vojny ani násilie, išlo len o elimináciu predaja produktov vyrobených otrokmi.

Príbeh spravodlivého obchodu pokračuje koncom 40. rokov minulého storočia v Spojených štátoch amerických. V roku 1946 nezisková organizácia *Ten Thousand Villages* (predtým známa ako *Selfhelp crafts*) začala nakupovať výšivky z Portorika a v tom istom čase začala nezisková organizácia SEERV obchodovať s chudobnými komunitami na juhu. Prvý formálny obchod „Fair Trade“ bol otvorený v roku 1958 v USA a predával rovnaké položky. (WFTO, 2020)

V Európe sa história Fair Trade spomína od konca 50. rokov 20. storočia, kde Oxfam UK začal predávať remeselné výrobky od čínskych utečencov. Nezisková organizácia Oxfam UK v roku 1964 vytvorila prvú organizáciu „spravodlivého obchodu“ – Fair Trade Organization. V Holandsku prebiehali paralelné iniciatívy a o tri roky neskôr a to v roku 1967 bola založená importujúca (dovážajúca) organizácia Fair Trade Original. V tomto čase začali holandské organizácie predávať trstinový cukor s posolstvom: „*kúpou trstinového cukru dávate ľuďom v chudobných krajinách miesto na slnku prosperity.*“ Tento predaj výrobkov z juhu pokračoval a v roku 1969 bol otvorený prvý obchod z „tretieho sveta“. Fair Trade obchody alebo nazývané aj World shops v iných častiach sveta zohrávali, a aj stále zohrávajú, kľúčovú úlohu v hnutí Fair Trade – nie sú to len predajné miesta ale jednou z úloh je šírenie povedomia a participácia v kampaniach pre pomoc chudobným obyvateľom sveta. (WFTO, 2020)

V priebehu 60. a 70. rokov minulého storočia mimovládne organizácie (ďalej len MVO) vnímali potrebu založenia marketingových spravodlivých organizácií v krajinách Afriky, Ázie a Latinskej Ameriky, ktoré by poskytovali poradenstvo, pomoc a podporu znevýhodneným producentom. Bolo založených niekoľko takýchto organizácií a nadviazala

sa aj spolupráca so severom. Vzťahy medzi nimi boli založené na spravodlivosti, partnerstve, dialógu, rešpekte a transparentnosti s cieľom dosiahnutia väčšej rovnosti v medzinárodnom obchode. (WFTO, 2020)

V roku 1968 sa v Dillí uskutočnila konferencia UNCTAD-u, aby sa oznámilo posolstvo „Trade, not Aid“ – „Obchod, nie pomoc“, ktoré kládlo dôraz na vytvorenie spravodlivých obchodných vzťahov s Juhom aby si Sever neprivlastnil všetky benefity a vrátil len určitú časť týchto výhod vo forme rozvojovej pomoci pre Juh. Rozmach spravodlivého obchodu alebo aj v minulosti nazývaného, alternatívneho obchodu, sa od začiatku spájal s rozvojovým obchodom – vyrástla ako reakcia na chudobu a katastrofy na Juhu a zamerala sa na marketing remeselných výrobkov z dôvodu, že domácnosti mali často obmedzený príjem, kvôli tomu, že ženy, ktoré viedli domácnosť nepracovali. Príjem z predaja remeselných výrobkov tak pre rodiny predstavoval určitý doplnkový príjem. V roku 1973 holandská organizácia Fair Trade Original doviezla prvú spravodlivo obchodovanú kávu od farmárov z družstiev z Guatemaly. Do dnešného dňa milióny pestovateľov kávy využilo výhody Fair Trade. (WFTO, 2020)

Od polovice 70. rokov 20. storočia sa organizácie spravodlivého obchodu začali neformálne každých niekoľko rokov stretávať na konferenciách a v 80. rokoch sa objavila túžba spojiť sa formálnejšie, a tak na konci tohto storočia vznikli dve organizácie: Európske združenie spravodlivého obchodu (ďalej len „EFTA“) a o dva roky neskôr vznikla Svetová organizácia spravodlivého obchodu (ďalej len „WFTO“) – predtým známe ako Medzinárodná federácia alternatívneho obchodu (ďalej len „IFAT“). (WFTO, 2020)

WFTO vznikol teda v roku 1989 z dôvodu potreby vytvoriť globálnu sieť organizácií spravodlivého obchodu, aby pôsobili ako hlas spravodlivého obchodu a fórum pre globálne hnutie spravodlivého obchodu. Členovia WFTO predstavujú dodávateľský reťazec spravodlivého obchodu od výroby až po predaj a zahŕňajú aj podporné organizácie ako napríklad *Shared Interest*, ktorá poskytuje finančné služby a obchodnú podporu výrobcom. Po celom svete boli vytvorené siete, ktorých vytvorenie je rozhodujúce pre ich úspech. Medzi tieto siete zaraďujeme (WFTO, 2020):

- Ázijské fórum spravodlivého obchodu (WFTO ASIA),
- Spolupráca pre spravodlivý obchod v Afrike (WFTO Africa and Middle East),
- Asociácia Latino Americana de Comercio Justo (WFTO Latin America),
- Medzinárodná federácia alternatívneho obchodu Európa – IFAT Europe (WFTO Europe).

Medzi ďalšie takéto siete môžeme zaradiť napríklad aj Ecota Fair Trade fórum v Bangladéši, Fair Trade Group Nepál a mnoho ďalších. Fair Trade International, IFAT (dnes WFTO), NEWS! a EFTA sa začali v roku 1998 stretávať a boli známi pod skratkou FINE. Cieľom FINE je umožniť vyššie spomínaným sieťam a ich členom spolupracovať v dôležitých oblastiach práce ako je napríklad vedenie kampaní, správa noriem a monitorovanie spravodlivého obchodu. Organizácie spravodlivého obchodu boli niekoľkokrát uznávané európskymi inštitúciami ako aj národnými a aj regionálnymi vládami za ich príspevok k znižovaniu chudoby, udržateľnému rozvoju a zvyšovaniu informovanosti spotrebiteľov. O niekoľko rokov neskôr a to v roku 2011 sa členovia WFTO rozhodli zaviesť nový certifikačný systém spravodlivého obchodu. V roku 2013 bol vedením WFTO schválený nový záručný systém (ďalej len „GS“), ktorý spôsobil revolúciu v oblasti overovania spravodlivého obchodu. Ide o inovatívny systém, ktorý je možné použiť na overenie dodržiavania spravodlivého obchodu a akéhokoľvek typu obchodných organizácií a teda nie je viazaný na špecifický druh produktu. Členovia, ktorí úspešne dokončia proces GS sa stanú zaručenými členmi a môžu na svojich produktoch používať označenie WFTO. Toto označenie slúži ako záruka pre spotrebiteľov, že produkt dodržiava všetky štandardy spravodlivého obchodu. (WFTO, 2020)

1.1.2 Všeobecná charakteristika Fair Trade

V prvom rade si rozlíšime na prvý pohľad dva veľmi podobné pojmy, pričom charakteristikou sa odlišujú. Sú to pojmy Fair Trade a Fairtrade.

Fair Trade – tento pojem sa píše s medzerou a myslíme ním určitý obchodný systém resp. hnutie, ktoré musí dodržiavať určité sociálne, ekonomické a ekologické formy. (Simplecoffee, 2020)

Fairtrade – tento pojem sa píše bez medzery a myslíme ním certifikačný systém určitých produktov s ochrannou známkou, ktoré sa vyrábajú a predávajú v súlade s princípmi Fairtrade Labelling Organizations International. (Simplecoffee, 2020)

Podľa WFTO (2022) je Fair Trade charakterizovaný ako: „*Obchodné partnerstvo založené na dialógu, transparentnosti a rešpekte, usilujúci sa o väčšiu rovnosť v oblasti medzinárodného obchodu. Prispieva k udržateľnému rozvoju tým, že ponúka lepšie obchodné podmienky a zaistenie prác znevýhodneným výrobcam, hlavne v chudobných a rozvojových krajinách.*“

Medzi základné ciele Fair Trade považujeme:

- Chrániť životné prostredie a ľudské práva,
- Vytvoriť udržateľné či dlhodobé obchodné partnerstvá, ktoré budú založené na vzájomnom rešpekte, dialógu a transparentnosti,
- Podporiť rozvoj nezávislých poľnohospodárov či chudobnejších komúní,
- Zlepšenie podmienok pre RK pri vstupe na zahraničný trh. (Simplecoffee, 2020)

Obrázok č. 1 – Logo hnutia Fairtrade a WFTO

(zdroj: Nulaodpadu, 2021)

Fairtradové suroviny pestujú predovšetkým malí farmári a pestovatelia najmä v krajinách globálneho Juhu. Medzi tzv. „fairtradové produkty“ môžeme zaradiť kávu, kakao, banány, čaj, trstinový cukor, ryžu, obilniny, bavlnu a napríklad aj rezané kvety či čili papričky.

Zaujímavosťou je aj, že každý rok si štvrtého mája pripomíname Svetový deň spravodlivého obchodu.

V súčasnosti sa môžeme baviť o tzv. *Tretej vlne Fairtrade* – ktorá sa skôr zameriava na popularizáciu a medializáciu spravodlivého obchodu. Táto tretia vlna sa zameriava hlavne na nákup a predaj Fairtrade kávy – ide tu v podstate o to, že spotrebiteľ vie príbeh kávy, ktorú pije a to od úplného začiatku – teda od zeleného zrnka až po upražené a namleté zrnko v podobe čerstvo pripravenej kávy. V Spojených štátoch amerických už fungujú kaviarne, ktoré sa špecializujú na prípravu iba Fairtrade kávy a prezentáciu jej príbehu pre zákazníkov.

1.1.3 Princípy a štandardy Fairtrade

Zmyslom tejto certifikácie je poskytnúť pestovateľom a zamestnancom možnosť užiť sa vlastnou prácou za dôstojných podmienok. Pestovatelia a zamestnanci dostávajú výkupnú cenu za ich produkty (v rámci Fairtrade), ktorá zodpovedá nákladom na pestovanie alebo výrobu a zároveň aj umožňuje dôstojné živobytie.

Za základné princípy svojho fungovania *Fairtrade International* (2022) považuje:

- výkupná cena zodpovedajúca nákladom udržateľnej produkcie a dôstojného živobytia,
- dlhodobé obchodné vzťahy,
- dodržiavanie dohovorov Medzinárodnej organizácie práce (ďalej len „ILO“),
- zákaz nútenej a detskej práce,
- dlhodobo udržateľný rozvoj miestnych komunít,
- kontrolované využívanie pesticídov a ďalšej poľnohospodárskej chémie,
- zákaz využívania geneticky modifikovaných plodín,
- šetrnejší prístup k využívaniu prírodných zdrojov.

Podľa medzinárodnej organizácie Fairtrade International všetky produkty, ktoré nesú na sebe ochrannú známku Fairtrade boli vyrobené a obchodované podľa štandardov a zásad Fairtrade. Tieto štandardy majú za cieľ bojovať s chudobou a zlepšovať postavenie pestovateľov aj ďalších pracujúcich v oblasti globálneho Juhu. Týmto štandardmi sa musia riadiť pestovatelia, výrobcovia aj obchodníci.

Tieto štandardy sa venujú týmto trom oblastiam:

- *sociálne aspekty štandardov Fairtrade* – patria sem demokraticky organizované pestovateľské družstvá, prísne dodržiavanie bezpečnostných pracovných podmienok, Fairtrade absolútne zakazuje detskú, otrockú a vykorisťujúcu prácu a takisto zakazuje diskrimináciu,
- *ekologické aspekty štandardov Fairtrade* – ako príklad môžeme uviesť, že za BIO kvalitu je Fairtrade ochotné vyplatiť farmárom vyššiu cenu za produkciu,
- *ekonomické aspekty štandardov Fairtrade* – obchodníci Fairtrade musia vyplatiť férovú cenu, dodávateľský reťazec musí byť transparentný a kontrolovateľný, na tovar musí byť umiestnená ochranná známka a takisto pestovatelia musia mať možnosť predfinancovania úrody. (FT Česko a Slovensko, 2022).

Hnutie Fair Trade ďalej charakterizuje ako tieto štandardy vyzerajú – pozostávajú jednak zo základných požiadaviek, ale aj z takzvaných indikátorov rozvoja. Základné požiadavky sú podmienkou získania certifikácie a po vykonaní prvého auditu musia výrobcovia začať naplňovať aj indikátory rozvoja – tie idú viac do hĺbky a ich hlavným cieľom je zaistiť rozvoj organizácií, zlepšovanie pracovných podmienok pracujúcich a taktiež prijatie dlhodobých opatrení na ochranu životného prostredia a udržateľnosti.

Existujú tieto konkrétne štandardy:

- Fairtradový štandard pre drobných pestovateľov,
- Fairtradový štandard pre nájomnú prácu,
- Fairtradový štandard pre zmluvnú výrobu,
- Fairtradové štandardy pre jednotlivé komodity a výrobky,
- Fairtradový štandard pre obchodníkov,
- Fairtradové klimatické a textilné štandardy. (Fairtrade International, 2022)

1.1.4 *Známka Fairtrade*

Fairtradové výrobky nesú certifikačnú známku Fairtrade alebo pochádzajú od Svetovej fairtradovej organizácie.

Známka Fairtrade označuje tovar, ktorý bol vyrobený v súlade so štandardmi Fairtrade International (Fairtrade International, 2021). Pri produkcii týchto tovarov sa musia dodržiavať veľmi prísne ekonomické, sociálne a ekologické kritéria. Poznáme dva druhy Fairtrade známk – s bielym pozadím a s čiernym pozadím. Bližšie si ich charakterizujeme v ďalej časti tejto podkapitoly.

Označenie známkou Fairtrade zaisťuje družstvám drobných pestovateľov globálneho Juhu dlhodobé obchodné vzťahy, stabilnú cenu a aj zlepšovanie životných podmienok obyvateľov. Fairtrad uvádza, že pestovatelia a aj zamestnanci na plantážach dostávajú sociálny príspevok, ktorý sa využíva na komunitné projekty. Štandardy certifikácie obsahujú aj kritériá týkajúce sa demokratickej správy družstiev, ochrany životného prostredia a bezpečných pracovných podmienok. Tieto kontroly vykonáva certifikačná spoločnosť FLOCERT. Samotnému certifikačnému procesu Fairtrade sa venujeme v podkapitole 1.1.5 *Certifikačný proces Fairtrade*.

Ako sme už spomínali, tak rozoznávame dva druhy známk Fairtrade – s čiernym pozadím a s bielym pozadím.

Čierne známky označujú jednotlivé fairtradové produkty, ktoré pochádzajú od certifikovaných výrobcov a biele známky – tie sú určené pre jednotlivé prísady zložených produktov – ako príklad môžeme uviesť kakao v čokoláde.

Hlavným rozdielom medzi týmito dvoma známkami – klasickou známkou FAIRTRADE a známkou FAIRTRADE pre suroviny považujeme fakt, že pri klasickej známke FAIRTRADE musia všetky suroviny prejsť certifikačným procesom spravodlivého obchodu a pri známke FAIRTRADE pre suroviny sa certifikácia vyžaduje iba na konkrétnu surovinu, ktorá je súčasťou celkového produktu. (Fairtrade International, 2022)

1.1.5 *Certifikačný proces Fairtrade*

Certifikácia Fairtrade ukazuje zákazníkom a zamestnancom, že sa značka zaviazala k udržateľnosti a spravodlivým obchodným praktikám v celom dodávateľskom reťazci – teda od nákupu až po predaj konkrétneho výrobku – čiže sa to týka všetkých dovozcov aj vývozcov. Táto certifikácia ukazuje, že konkrétna komodita spĺňa normy pre bezpečné pracovné podmienky, ochranu životného prostredia, udržateľnosť a spravodlivé ekonomické normy. (Business News Daily, 2023)

Drieniková (2022) uvádza, že pre dosiahnutie cieľa Fairtrade, ktorým je zlepšenie podmienok farmárov a pracovníkov v rozvojových krajinách, bol vytvorený mechanizmus spočívajúci v kombinácii pokynov pre vyjednávanie o cene a požiadaviek na certifikáciu. Možno ho zhrnúť v nasledujúcich bodoch:

1. *Minimálna cena* – je hlavnou charakteristikou spravodlivého obchodu. Tá by mala pokrývať priemerné náklady na udržateľnú výrobu a spĺňať určité životné minimum v konkrétnom sektore. Za túto cenu možno produkt s certifikáciou Fairtrade predat' kupujúcemu. Kupujúci súhlasí s tým, že zaplatí certifikovaným výrobcom aspoň minimálnu cenu aj vtedy, aj keď je svetová cena pod úrovňou minimálnej ceny. Výrobcovia a obchodníci môžu slobodne vyjednávať vyššie ceny na základe kvality a aj iných atribútov. Poskytnutím garantovanej minimálnej ceny pre produkty predávané v rámci Fairtrade sa znižuje riziko, ktorému čelia pestovatelia. Samotná výroba a certifikácia produktu však nezaručuje, že si ho kupujúci zakúpi ako Fair Trade a poskytne súvisiace výhody a cenu.
2. *Fair Trade prémia* – je to dodatočná suma finančných prostriedkov vyplatená kupujúcim k predajnej cene, ktorú farmári alebo pracovníci investujú do

projektov podľa vlastného výberu – za rok 2021 dosiahla Fairtrade prémia výšku 190 mil. EUR za predaj top 7 produktov. Táto prémia je navrhnutá tak, aby podporovala združovanie a demokratický proces ako princípy filozofie Fair Trade. O jej použití rozhodujú výrobcovia, najčastejšie sú prémie investované do zvýšenia produktivity poľnohospodárov, komunitnej infraštruktúry (ako je napríklad budovanie škôl, zdravotníckych zariadení a skladovacích zariadení), ponuky školení pre členov komunity, poskytovanie vzdelávacích štipendií, zlepšenie systémov úpravy vody, prechod na elektronické výrobné techniky a pod.

3. *Stabilita a prístup k úverom* – odberatelia Fair Trade súhlasia s dlhodobými zmluvami (najmenej na jeden rok a často aj viac rokov) a na požiadanie poskytnú skupinám producentov financovanie úrody vopred – často až do výšky 60%.
4. *Pracovné podmienky* – prítomní pracovníci musia mať slobodu združovania, bezpečné pracovné podmienky a mzdy, ktoré sa minimálne rovnajú zákonnému minimu alebo regionálnym priemerom. Niektoré formy detskej práce sú zakázané.
5. *Inštitucionálna štruktúra* – poľnohospodári sú vyzývaní, aby sa organizovali združenia alebo družstvá, kde sa rozhodnutia prijímajú demokraticky a s transparentnou administratívou, ktorá môže uľahčiť predaj a zodpovedne spravovať príjmy vyplatenú organizácií.
6. *Ochrana životného prostredia* – pri Fair Trade výrobe sú zakázané niektoré škodlivé chemikálie. Cieľom environmentálnych kritérií je minimalizovať alebo odstrániť používanie menej žiaducich agrochemikálií a nahradiť ich, aj je to samozrejme možné, prírodnými biologickými metódami a prijatím postupov zabezpečujúcich zdravie a bezpečnosť farmárskych rodín, pracovníkov a komunity. Produkcia geneticky modifikovaných plodín farmármi nie je povolená.

Podľa Fair Trade America (2020) viac ako 37 000 produktov nesie značku Fairtrade na celom svete. Toto označenie ukazuje, že každý takto označený výrobok spĺňa prísne environmentálne, ekonomické a sociálne štandardy a bol auditovaný nezávislou treťou stranou – spoločnosťou FLOCERT – akreditovaný audítor.

FLOCERT je jeden z najväčších svetových vedúcich sociálnych audítorských a overovacích spoločností a je to spoločnosť, ktorá vykonáva certifikačný proces pre

Fairtrade. FloCERT je renomovaná certifikačná organizácia s víziou boja proti chudobe a zabezpečenia trvalo udržateľného živobytia pre farmárov v rozvojových krajinách. Dôraz sa kladie na audit globálnych dodávateľských reťazcov a zaručenie súladu so štandardmi Fairtrade. FloCERT navyše zabezpečuje, aby farmári dostávali za svoje produkty spravodlivé ceny, ako aj prémie Fairtrade, ktorá im umožňuje zlepšovať pracovné a životné podmienky. Producenti a obchodníci, ktorí chcú byť súčasťou Fairtrade systému musia prejsť procesom certifikácie od spoločnosti FLOCERT. Prvým krokom k začatiu certifikačného procesu je vyplniť online žiadosť. Po vyplnení tejto žiadosti žiadateľa dostanú všetky potrebné informácie na začatie procesu Fairtrade certifikácie. (FloCERT, 2022)

Aby, či už výrobcovia alebo farmári, získali certifikáciu Fairtrade, FLOCERT vykoná počiatočný audit. Audit u žiadateľa zahŕňa kontrolu zariadení, účasť na stretnutiach a dôverné rozhovory so zamestnancami. Okrem toho sa kontrolujú poľnohospodárske metódy a revidujú sa príslušné dokumenty. Pre procesy auditu sú štandardy Fairtrade transformované na kontrolný zoznam merateľných kritérií zhody s reálnym stavom u žiadateľa. Tento zoznam kritérií zhody je voľne dostupný a možno ho nájsť na webovej stránke audítorskej spoločnosti FLOCERT. Po úspešne zvládnutom vstupnom audite sa začína trojročný certifikačný cyklus. Priebežné dodržiavanie štandardov Fairtrade sa kontroluje v rámci dohľadu audítora alebo neohlásených auditov. Frekvencie auditov sa líšia od kategorizácie rizík v spoločnosti. (FloCERT, 2022)

Všetci dodávateľia alebo odberatelia v dodávateľskom reťazci sú pod dohľadom auditu až kým nie je produkt zabalený v obale pre konečného zákazníka. Ako si ale naozaj budeme istí, že FLOCERT je naozaj nezávislá spoločnosť? Dôveryhodnosť značky Fairtrade je podložená tým, že FLOCERT je spoľahlivým a nezávislým certifikačným orgánom. Organizácia je držiteľom akreditácie ISO 17065, ktorá zabezpečuje autonómne, transparentné a nezávislé rozhodnutia o certifikácii. Táto ISO norma je celosvetovo akceptovaná akreditačná norma pre certifikačné orgány. Čo sa týka poplatkov za tieto služby, tak FLOCERT sa nezameriava na zisk ale cieľom je pokrytie nákladov a poskytovanie dostatočných zdrojov na opakované zlepšovanie ich služieb a systému kontroly. (FloCERT, 2022)

Po úspešnom certifikačnom konaní dostáva žiadateľ certifikát o tom, že jeho výrobky sú vyrobené v súlade so štandardmi spravodlivého obchodu a na svojich produktoch môže uvádzať známe označenie známku Fairtrade.

1.1.6 Obchodované produkty v rámci Fairtrade

Podľa nižšie uvedenej tabuľky môžeme vidieť približné množstvo predaných top 7 produktov Fairtrade producentami za rok 2021:

Tabuľka č. 1: Odhadovaný objem predanej produkcie komodít Fairtrade producentami za rok 2021

Produkt	Množstvo	Jednotka	Neorganické	Organické	Získaná FT prémia
Banány	739 111	t	39%	61%	34,67 mil. EUR
Kakao	241 455	t	82%	18%	49,12 mil. EUR
Káva	222 328	t	37%	63%	82,33 mil. EUR
Bavlnené vlákna	10 903	t	44%	56%	1,55 mil. EUR
Kvety a rastliny	1 150 970 000	ks	100%	0%	8,52 mil. EUR
Cukrová trstina	180 348	t	77%	23%	9,88 mil. EUR
Čaj	7 690	t	57%	43%	3,93 mil. EUR

(Zdroj: vlastné spracovanie podľa Fairtrade International 2021)

Čo sa týka finančnej stránky, tak za rok 2021 farmári a producenti získali 190 miliónov EUR od Fair Trade vo forme tzv. „Fairtrade prémie“ (*okrem Fairtrade ceny je Fairtrade Premium resp. Fairtrade prémia - dodatočnou sumou peňazí, ktorá ide do komunálneho fondu pre pracovníkov a farmárov, aby ich použili – ako uznajú za vhodné, na zlepšenie svojich sociálnych, ekonomických a environmentálnych podmienok*). (Fairtrade UK, 2019)

Fairtrade International (2022) uvádza, že dáta v tejto tabuľke predstavujú viac ako 90 % všetkých farmárov a pracovníkov zapojených do spravodlivého obchodu. Objemy predajov sú uvedené bez ohľadu na konečné trhu a odrážajú informácie, ktoré boli dostupné v čase vydania výročnej správy FT za rok 2021. Vývoju objemu obchodovaných FT komodít sa bližšie venujeme v kapitole 3.6 *Vývoj vyplatenej FT prémie za top 7 produktov za obdobie od roku 2014 do 2021*.

Banány – ako môžeme z tabuľky vyčítať, za rok 2021 bola získaná FT prémia pri predaji banánov vo výške 34,67 mil. EUR. Predaje banánov boli stále a 6 z 10 predaných banánov s certifikáciou Fairtrade boli označené za organické. Celkovo sa predalo 739 111t certifikovaných banánov. Fairtrade producenti museli a stále musia čeliť zvyšovaniu

nákladov – hlavne tých výrobných - či už na materiály, hnojivá, energie logistické náklady a aj vyššie prepravné sadzby. Začiatkom roka 2022, nastala situácia, keď ceny banánov rapídne klesli – sedem latinskoamerických vlád podniklo bezprecedentný krok a vyzvali producentov banánov na spoločnú zodpovednosť, spravodlivejšie ceny pre pestovateľov a používanie určitej metodiky stanovovania cien banánov v tomto odvetví. Odpoveď na túto obhajobu budeme môcť vidieť až niekedy v roku 2023, keď budú dohodnuté ročné kontrakty. Najväčšími odberateľmi Fairtrade banánov boli v roku 2021 boli Veľká Británia, Nemecko a Francúzsko s veľkým nástupom aj Rakúska, Kanady a Španielska. (Fairtrade International 2021)

Kakao – tabuľka č. 1 nám napovedá, že FT prémia získaná na kakao bola o niečo vyššia ako pri banánoch – bolo to 49,12 mil. EUR pri predaji 241 455 t kakaa. Producenti Fairtrade kakaa zaznamenali rekordný nárast predajov až o 37 % v roku 2021 oproti roku 2020. Táto situácia nastala po roku 2020 v dôsledku predaja prebytočných fairtradových kakaových zásob obchodníkov, logistických problémov v dôsledku pandémie a vplyvu FT minimálnej ceny a zvýšenia prémiei farmárom od októbra 2019. Tento rast sa pripisuje aj pokračujúcej podpore zo strany obchodných partnerov a aj nových obchodných partnerov, ktorí sa rozhodli nakupovať produkty spravodlivého obchodu. Najväčšie trhy pre Fairtrade kakao boli za rok 2021 Nemecko, Spojené štáty americké, Veľká Británia, Holandsko a Francúzsko. Rozvíjajúce sa trhy zaznamenali v roku 2021 nárast predaja kakaa o 60% oproti minulému roku. (Fairtrade International, 2021)

Káva – táto komodita získala najvyššiu FT prémiiu z týchto top 7 produktov a to vo výške ž 82,33 mil. EUR. Predaj kávy od Fairtrade producentov zostáva relatívne stabilný s miernym poklesom o 3 %, keďže predaj a nákup kávy, bol ovplyvnený, ako všetky komodity po celom svete, pandemiou COVID-19. Rastúce ceny kávy na svetovom trhu boli do značnej miery kompenzované prudkým nárastom nákladov na dopravu a hnojivá, ktoré sa v roku 2022 naďalej zvyšovali a takisto sa zvyšovali aj náklady na život. V 13 krajinách sa konali veľmi rešpektované národné súťaže o zlatý pohár, ktoré pokračovali v prehliadke vysoko kvalitných fairtradových káv aby tak prilákali ďalších nových a potenciálnych kupcov. Na podporu expandujúcich trhov si môžu aj malé pražiarnie v čoraz väčšom počte dovoliť Fairtrade kávu a káva, ktorá je súčasťou viaczložkových produktov môže byť takisto certifikovaná spravodlivým obchodom. V roku 2021 boli vydané aj nové revidované štandardy Fairtrade kávy, ktoré obsahujú jasnejšie obmedzenia nekaýlch obchodných praktík a nové požiadavky na ľudské práva a environmentálne opatrenia. Najväčšími trhmi pre Fairtrade kávu boli v roku 2021 Nemecko, Veľká Británia, Kanada, Spojené štáty americké

a Francúzsko. Švajčiarsko a iné krajiny sa v roku 2021 môžu pýšiť dvojciferným percentuálnym nárastom nákupu certifikovanej kávy. (Fairtrade International, 2021)

Bavlnené vlákna – Rok 2021 znamenal pre producentov bavlny nerovnomerné tempo zotavovania sa z následkov pandémie COVID-19. Až dve tretiny celkovej produkovanej fairtradeovej bavlny pochádza z Indie, kde bol zaznamenaný pokles. Na druhej strane, v Pakistane predaje vzrástli až o 27 %. V Indii Fair Trade predstavil svoj pilotný projekt, v ktorom je ešte navyše doplácany „organický rozdiel“ pri predaji certifikovanej bavlny. S podporou ISEAL (*angl. International Social and Environmental Accreditation and Labelling Alliance* – Medzinárodná aliancia pre sociálne a environmentálne označovanie), Fair Trade sa takisto zúčastnil pilotných projektov na testovanie novej rámcovej metodiky delta, ktorá bola navrhnutá iniciatívami v oblasti bavlny a kávy ako harmonizovaný prístup k podávaniu správ o výkonnosti poľnohospodárstva v oblasti udržateľnosti. Najväčšími trhmi pre bavlnu boli za rok 2021 Nemecko a Francúzsko, ktoré zaznamenali obrovský nárast oproti roku 2020. (Fairtrade International 2021)

Kvety a rastliny – tak ako pre všetkých, aj pre pestovateľov kvetov a rastlín bol rok 2020 náročný. V roku 2021 ale predaje pestovateľom narástli až o 21 % oproti minulému roku. Toto bolo ovplyvnené aj tým, že spotrebitelia počas lockdownov nakupovali v supermarketoch, ktoré sú hlavným zdrojom Fairtrade kvetov, oveľa častejšie. Kvetinové farmy investujú čoraz viac do solárnej a zelenej technológie – štúdia kenských kvetinových farmárov ale zistila, že transport loďou do Európy znižuje emisie CO₂ až o 95 % ako pri použití leteckej prepravy. Farmári vo východnej Afrike- prevažne Kenya a Etiópia vypestujú 9 z 10 kvetov po celom svete. Medzi najväčšie trhy pre túto komoditu za rok 2021 bolo už veľakrát spomínané Nemecko, Veľká Británia a Švajčiarsko. Tesne za týmito krajinami je aj Fínsko, Švédsko a Rakúsko. Nárast predaja nastal aj v Taliansku, Francúzsku a Írsku. (Fairtrade International, 2021)

Cukrová trstina – Predaje Fairtrade cukru sa v roku 2021 zvýšili, čo je v súlade s modelom fluktuácie, ktorý je čiastočne aj odrazom vypuknutia pandémie COVID-19 v roku 2020, ale aj s načasovaním platieb Fair Trade prémie organizáciám výrobcov, ktoré v niektorých krajinách spadajú do rôznych vykazovacích rokov. Producenti Fairtrade cukrovej trstiny hrali veľmi dôležitú rolu pri prijímaní národnej politiky a stratégie detskej práce na Belize do roku 2025, a to vďaka vlastným iniciatívam na začleňovanie mládeže s podporou Fair Trade. Fair Trade takisto vedie množstvo štúdií o uhlíkovej a vodnej stope s dodávateľskými reťazcami špecifického pôvodu. Nemecko, Veľká Británia a Spojené štáty americké viedli v roku 2021 maloobchodný predaj fairtradeovej cukrovej trstiny. Hneď za

týmito krajinami boli v poradí Fínsko a Taliansko, ktoré ukázali takisto silný nárast. (Fairtrade International, 2021)

Čaj – Celosvetovo existuje klesajúci dopyt po čaji, pravdepodobne v dôsledku prechodu na iné nápoje na niektorých trhoch. Predaj Fairtrade výrobcov, bohužiaľ, nie je výnimkou. Hoci nie všetky maloobchodné trhy zaznamenali rast v roku 2021, najväčšími trhmi pre Fairtrade čaj bolo Spojené kráľovstvo, Švajčiarsko a Holandsko. Pozitívny nárast nastal aj v Austrálii, v Írsku aj na Novom Zélande. (Fairtrade International, 2021)

1.1.7 *Súčasná situácia v rámci Fairtrade za rok 2021*

Podľa poslednej zverejnenej výročnej správy za rok 2021, je zrejmé, že rok 2021 priniesol farmárom a pracovníkom v rámci Fairtrade Premium, napriek pretrvávajúcej pandémie a rastúcim nákladom 190 mil. EUR (o FT prémii sa viac zaoberáme v podkapitole 1.1.6 *Obchodované komodity v rámci Fairtrade*). Rastúce výdavky na farmy a domácnosti však stále ohrozujú finančnú stabilitu a bezpečnosť poľnohospodárov a pracovníkov.

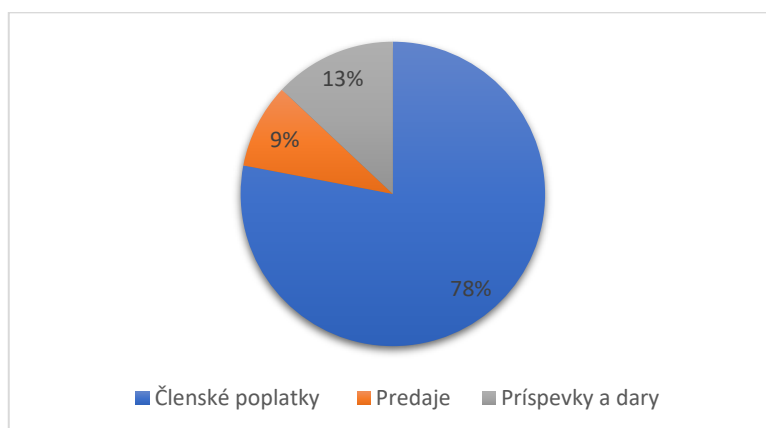
Z výročnej správy za rok 2021 je zrejmé, že 2568 spoločností licencovalo svoje produkty certifikáciou Fairtrade a 1930 producentov dostalo túto certifikáciu. Takisto sa za rok 2021 predávali Fairtrade produkty v 143 krajinách sveta.

Ako uvádza Lynette Thorstensen, predsedkyňa predstavenstva Fairtrade International, tri základné princípy globálnej stratégie do roku 2025 sú:

- Decentný život je ľudské právo (*angl. Decent livelihoods are a human right*),
- Sociálna spravodlivosť poháňa udržateľnosť (*angl. Social justice drives sustainability*),
- Radikálna spolupráca má hlboký vplyv (*angl. Radical collaboration powers deep impact*). (Fairtrade International, 2021)

Výpis z účtov za rok 2021 nám ukazuje, že súhrnné kľúčové finančné údaje uvedené v grafoch, boli prevzaté z interných správ manažmentu a z auditovaných finančných výkazov za rok 2021. Tak ako v predchádzajúcich rokoch, Fair Trade dostala od známej audítorskej spoločnosti KPMG stanovisko bez výhrad. Medzinárodne účtovné praktiky, ktoré využíva Fair Trade sú v súlade s medzinárodnými účtovnými štandardmi a nemeckým právnym systémom, keďže Fairtrade International má sídlo v nemeckom Bonne a je teda aj založené podľa nemeckého právneho poriadku. (Fairtrade International, 2021)

Graf č.1: Štruktúra príjmov Fair Trade za rok 2021

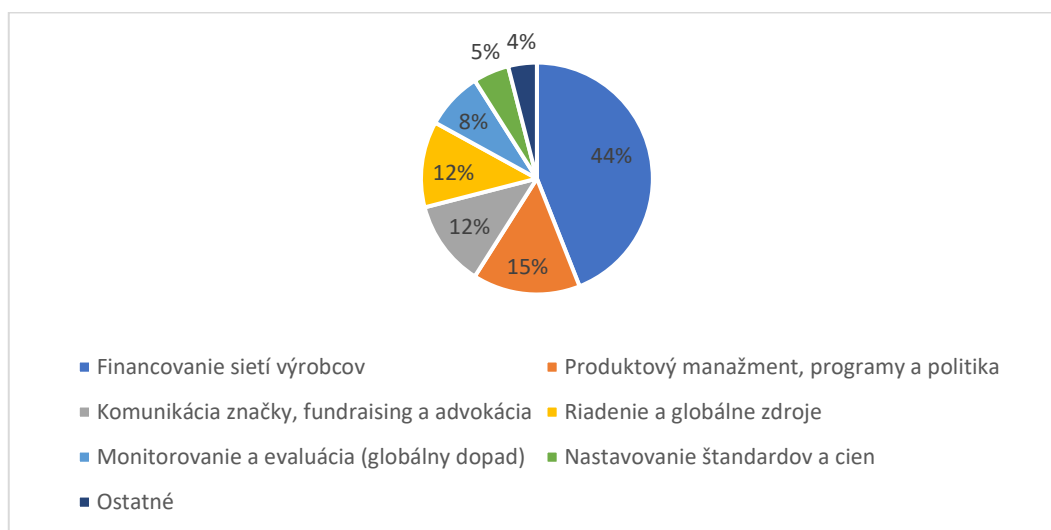
(Zdroj: vlastné spracovanie podľa Fairtrade International 2021)

Členské poplatky – členské poplatky Fair Trade International ako členská organizácia dostáva členské poplatky od medzinárodných fairtradeových organizácií (NFO – National Fairtrade Organizations), ktoré dostávajú poplatky od spoločností, ktoré predávajú produkty licencované certifikáciou Fairtrade. Tieto členské poplatky nemajú určenú výšku resp. nemajú žiadne obmedzenie a vypočítajú sa ako určité percento z licenčných poplatkov jednotlivých medzinárodných fairtradeových organizácií (NFO)

Predaje – zahŕňajú príjmy z cezhraničných predajov a medzinárodného licencovania,

Príspevky a dary – sem zaradíme grantové financovanie. (Fairtrade International, 2021)

Graf č. 2: Štruktúra výdavkov Fair Trade za rok 2021

(Zdroj: vlastné spracovanie podľa Fairtrade International 2021)

Financovanie sietí výrobcov – tieto finančné prostriedky dostávajú tri siete výrobcov spravodlivého obchodu, aby poskytli podporu výrobcom vo svojich regiónoch. V roku 2021 to zahŕňalo fondy Fair Trade na pomoc výrobcom v súvislosti s pandémiou COVID-19 a na podporu odolnosti siete, ktoré výrobcovia vybudovali vo svojich regiónoch.

Komunikácia značky, fundraising a advokácia – toto zahŕňa určitý prechod grantov prostredníctvom fondov partnerov, okrem personálu súvisiace s týmito funkciami,

Riadenie a globálne zdroje – táto položka zahŕňa náklady spojené s predstavenstvom, valným zhromaždením ako aj pre finančné oddelenie, oddelenie ľudských zdrojov, IT, právne služby a aj medzinárodné funkcie, ktoré súvisia s licencovaním produktov. (Fairtrade International, 2021)

Celkové príjmy FT boli za rok 2021 30 423 000 EUR, čo je oproti minulému roku 2020 o niečo menšia čiastka – v roku 2020 boli celkové príjmy vo výške 34 280 000 EUR. Celkové výdavky FT boli za rok 2021 vo výške 29 432 000 EUR pričom za rok predtým - 2020 - boli výdavky vo výške 33 486 000 EUR – aj tu nastal rozdiel a výdavky boli o niečo nižšie, tak ako to bolo v prípade príjmov Fairtrade. Za rok 2021 teda FT dosiahol hrubý zisk 991 000 EUR. Za rok 2020 bol hrubý zisk vo výške 794 000 EUR. FT teda svoj hrubý zisk medziročne zvýšilo o 197 000 EUR. (Fairtrade International, 2021)

1.1.8 Fairtrade v podmienkach Slovenskej republiky

Fairtrade Česko a Slovensko (ďalej len ako „Fairtrade ČS“) je nevládna nezisková organizácia, ktorá združuje organizácie a fyzické osoby zaoberajúce sa podporou myšlienky Fair Trade – teda spravodlivého obchodu. Organizácia v Slovenskej republike pôsobí od roku 2014, je súčasťou WFTO. (Fairtrade ČS, 2022)

Medzi tri hlavné piliere Fairtrade ČS(2022) patria:

- Zvyšovanie dostupnosti fairtradových produktov,
- Zvyšovanie dôveryhodnosti Fairtrade a dopytu po fairtradových produktoch,
- Posilnenie kapacít Fairtrade ČS.

1.1.9 Kritika hnutia Fairtrade

Koncept obchodovania Fairtrade má mnoho stúpcov, ale samozrejme, nájdu sa aj odporcovia, ktorí tomuto „férovému“ obchodu vytýkajú určité skutočnosti. Medzi najväčších kritikov a tzv. „oponentov“ patria ekonómovia – väčšinou neoklasici. Tu je Fairtrade hlavne vyčítaný prístup umelého potláčania potenciálnych efektov neviditeľnej

ruky trhu – mnoho farmárov z RK zapojených do spravodlivého obchodu by neprodukovalo a niektorí by ani neexistovali, z dôvodu toho, že by patrili do najmenej konkurencie schopnej skupiny.

Ako ďalší dôvod na kritiku je fakt, že síce pri zapojení sa do obchodovania v rámci Fairtrade je farmárom zabezpečená pevná výkupná cena, ktorá má farmárom a producentom umožniť žiť slušný a poriadny život, ale táto cena sa nikdy nezvyšuje a ostáva celé roky na tej istej úrovni, pričom náklady producentov sa za tie roky, prirodzene vplyvom napríklad inflácie, globálnej krízy alebo aj súčasnej ruskej invázie na Ukrajine zvyšujú.

Ndongo Sylla (2008) – senegalský výskumník pre Nadáciu Rosy Luxemburgovej je držiteľom titulu PhD. v rozvojovej ekonomike – uvádza vo svojej publikácii *Marketing poverty to benefit the rich* fakt, že za každý americký dolár, ktorý americký spotrebiteľ zaplatí za Fairtrade produkt sa do pôvodnej krajiny, z ktorej táto komodita pochádza, prevedie len o tri centy viac ako za neoznačený produkt logom Fairtrade. Tento kritický popis hnutia Fairtrade skúma obrovskú priepasť medzi opisovaním Fairtrade a jeho naozajstnými praktickými výsledkami pre rozvojové krajiny, hlavne tie najchudobnejšie, ktoré sa nachádzajú v Afrike. Na globálnom severe sa spravodlivý obchod často opisuje ako revolučný nástroj na transformáciu životov miliónov ľudí na svete. Rast tržieb za produkty spravodlivého obchodu bol za posledné roky dramatický, ale väčšina benefitov pripadla bohatým obchodníkom na vrchole hodnotového reťazca a nie chudobným výrobcam, tak ako je to opisované, na konci hodnotového reťazca. (Ohioswallow, 2008)

Ako ďalší nedostatok Fairtrade, Sidewell (2008) uvádza fakt, že niektorým farmárom Fair Trade situáciu naopak zhoršil. Fair Trade vyhlasuje, že pomáha producentom z rozvojových krajín. Existuje ale mnoho príkladov, že aj na miestach, kde Fair Trade zlepšil podmienky niektorým poľnohospodárom, uvalil ale vyššie náklady ostatným, ktorí do tohto systému neboli zapojení.

Samotné Fair Trade a aj ich zástancovia tvrdia, že nákup produktov označených ich certifikačnou známkou prináša ekonomické benefity chudobným. Áno, prináša určité výhody niektorým skupinám, to nebudeme vyvracať, ale či pomáha chudobným všeobecne je už otázne. Zákazníci sú v tom, že ak si kúpia Fairtrade produkt, či už je to napríklad káva, kakao, alebo taška vyrobená z fairtradovej bavlny za vyššiu cenu, tak tieto peniaze poputujú chudobným farmárom a producentom. No, takto to v praxi veľmi nefunguje – väčšina príjmov hnutia Fairtrade je veľmi často využívaná na podporu vlastnej značky a teda tieto peniaze, ktoré boli zaplatené s úmyslom pomoci pre tých, ktorí to potrebujú, idú napríklad na marketing Fairtrade.

Kritika systému Fair Trade je však široká. Tvrdí napríklad, že rozšírenie hnutia Fair Trade so sebou prináša značné náklady. Ďalším argumentom je, že označenie spravodlivého obchodu sa používa ako marketingový nástroj s cieľmi prilákania spotrebiteľov, ktorí zaplatia vyššie ceny za produkty označené certifikáciou Fairtrade (Bondarenko, 2018). Britský ekonóm zaoberajúci sa rozvojom Paul Collier vo svojej knihe *The Bottom Billion* z roku 2007 uvádza, že farmári s Fairtrade certifikáciou dostávajú charitu, pokiaľ zostanú v produkcii plodín, ktoré ich priviedli do chudoby (in Dragusanu et al., 2014) (Zubaľová, Drieniková, 2022)

Podľa Sirdey et al. (2019) dokonca zosilnela debata medzi prívržencami hnutia Fair Trade v rámci vzťahov medzi Severom a Juhom a ďalšou skupinou, ktorá vníma Fair Trade oveľa univerzálnejšie, a to v súvislosti s marginalizáciou farmárov na Severe takisto čeliacim nespravodlivosti. Načrtávajú a analyzujú myšlienku domáceho spravodlivého obchodu, ktorá vytvára nové lokálne trhy, ktoré predtým neexistovali. Idea podpory udržateľnej výroby a spravodlivých vzťahov na miestnej úrovni – dodávateľských reťazcov – by mohla prispieť k boj proti potravinovej neistote a chudobe. (Zubaľová, Drieniková, 2022).

1.2 Rozvojové krajiny

Rozvojové krajiny tvoria v súčasnosti najpočetnejšiu skupinu v rámci svetového hospodárstva. Väčšina z nich vznikla v 50. a 60. rokoch minulého storočia. V začiatkoch sa rozvojové krajiny minimálne a jednostranne zapájali do medzinárodnej deľby práce. Zároveň sa veľmi malou mierou podieľali na tvorbe svetového produktu a minimálne priťahovali priame zahraničné investície. (Baumgartner, Zubaľová, 2016)

V nasledujúcich podkapitolách si charakterizujeme rozvojové krajiny ako skupinu a vymedzíme si ich hlavné znaky.

1.2.1 Charakteristika rozvojových krajín

Rozvojové krajiny nazývané aj menej rozvinuté krajiny alebo aj rozvíjajúci sa trh (z angl. emerging markets) – ako sme už spomínali – tvoria najväčšiu skupinu krajín vo svete. Väčšina definícií hovorí, že rozvojové krajiny sú krajiny s nízkou životnou úrovňou, nízkym HDP na obyvateľa, nízky rozvoj ľudského rozvoja, chudoba, rýchly nárast obyvateľstva a pod.

Fernholz zo Svetovej banky v roku 2016 uviedol, že Svetová banka nebude vo svojich štatistikách rozdeľovať krajiny na rozvojové a rozvinuté. K tomuto tvrdeniu sa pridal aj Medzinárodný menový fond a Organizácia spojených národov (ďalej len „OSN“), takisto rozvojové krajiny nedefinuje. Ako príklad Zubal'ová, Puškárová a Drieniková (2022) uvádzajú ako príklad krajiny Čína a Somálsko, ktoré sú obe považované za rozvojové krajiny, pričom medzi nimi je diametrálny rozdiel z viacerých hľadísk.

Aj napriek značným rozdielom medzi rozvojovými krajinami vieme uviesť niekoľko spoločných znakov, medzi ktoré zaraďujeme:

- Predošlá koloniálna závislosť,
- Nízky hrubý domáci produkt na obyvateľa,
- Mnohosektorovosť ekonomiky,
- Monokultúrna štruktúra ekonomiky zameraná na prvovýrobu,
- Jednostranný charakter zapojenia do medzinárodnej deľby práce (napr. vývoz prvovýrobov a dovoz už hotových výrobkov),
- Technická zaostalosť,
- Nedostatok vnútorných zdrojov a závislosť od vonkajších zdrojov,
- Vysoká zahraničná zadlženosť,
- Zaostalosť dopravnej, informačnej a sociálnej infraštruktúry,
- Populačná explózia. (Baumgartner, Gaval'ová, 2014)

2 CIEĽ PRÁCE, METODIKA PRÁCE A METÓDY SKÚMANIA

2.1 Cieľ práce

Cieľom diplomovej práce je na základe vedeckých metód vyhodnotiť prínosy a riziká spravodlivého obchodu Fairtrade pre rozvojové krajiny v rámci medzinárodného obchodu.

K naplneniu hlavného cieľa sme si stanovili určité parciálne ciele:

- Sumarizácia teoretických poznatkov z problematiky hnutia Fair Trade a certifikačného systému Fairtrade a rozvojových krajín ako skupiny, ktoré budú predstavovať východiská pre analytickú časť,
- Na základe teoretických poznatkov urobiť SWOT analýzu Fairtrade,
- Analýza nedostatkov hnutia Fair Trade a jeho kritika ako aj jeho prínosy pre producentov a farmárov z rozvojových krajín na konkrétnom príklade
- Identifikácia top 7 vyvázaných komodít, na ktoré Fair Trade poskytuje aj FT prémii a jej vývoj počas obdobia v rokoch 2014-2021,
- Komparácia s certifikačným systémom Rainforest Alliance na príklade konkrétnej komodity – kávy,
- Analyzovať následky pandémie COVID-19 a súčasnej globálnej krízy v kontexte pomoci farmárom a producentom.

2.2 Metodika práce a metódy skúmania

Objektom skúmania diplomovej práce sú prínosy a riziká spravodlivého obchodu Fairtrade pre rozvojové krajiny. Pri vypracovaní práce sme využívali viaceré domáce a zahraničné odborné bibliografické a elektronické zdroje, štatistické údaje a analýzy. Diplomová práce je rozdelená do teoretickej a analytickej časti, ktoré sú vzájomne prepojené.

Teoretická časť je rozdelená do dvoch menších častí. V úvode sa venujeme histórii a vzniku Fairtrade, jeho všeobecnej charakteristike a princípom a štandardom, ktoré Fairtrade aplikuje do svojho pôsobenia na svetovom trhu. Opisujeme certifikačný proces Fairtrade a rozoberáme aj obchodované produkty v rámci Fairtrade – hlavne sa venujeme top 7 produktom, za ktoré sa vypláca aj FT prémia- Nadväzujeme aj na súčasnú situáciu a postavenie Fairtrade na svetovom trhu. Na konci prvej časti sa venujeme kritike hnutia Fairtrade a okrajovo je spomenuté aj Fairtrade v podmienkach Slovenskej republiky. Druhá

časť teoretickej časti sa venuje charakteristike rozvojových krajín. Pri všetkých opisoch sme vychádzali z použitej odbornej domácej a zahraničnej literatúry a zdrojov.

Analytická časť je rozdelená do ôsmych menších častí.

Prvá časť analytickej časti sa zaoberá analýzou medzinárodného obchodu rozvojových krajín a podielom obchodu Fairtrade na celkovom obchode rozvojových krajín (z dôvodu nedostupných konkrétnych údajov je výška podielu uvedené len v teoretickej rovine). Druhá časť sa venuje SWOT analýze, kde analyzujeme - na základe poznatkov z teoretickej časti - silné stránky (*S-strengths*), slabé stránky (*W-weaknesses*), príležitosti (*O-opportunities*) a hrozby (*T-threats*). SWOT analýza je spracovaná v tabuľke. Tretia časť analytickej časti sa venuje analýze prínosov certifikácie Fairtrade pre farmárov, ktorí sa venujú pestovaniu kávy v Kolumbii – ako im Fairtrade certifikácia pomáha pri ich obchodovaní v rámci medzinárodného obchodu. Ďalšia časť sa venuje rizikám, ktoré farmárom vyplývajú z certifikácie Fairtrade a ich možným dôsledkom, ktoré môžu ovplyvniť postavenie farmárov v medzinárodnom obchode. Piata časť je zameraná na komparáciu certifikačného systému Fairtrade a certifikačného systému Rainforest Alliance. Porovnávame formy pomoci oboch systémov pre farmárov. Finančnú pomoc porovnávame len na teoretickej úrovni, keďže konkrétne finančné údaje neboli zverejnené ako zo strany Fairtrade tak ani zo strany Rainforest Alliance. V nasledujúcej podkapitole sme analyzovali vývoj vyplatenej FT prémie pre top 7 obchodovaných produktov Fairtrade v rokoch 2018-2021 a následne sme pomocou lineárnej regresie odhadli výšku celkovej vyplatenej FT prémie za roky 2023-2027. Predikciu sme z kapacitných dôvodov diplomovej práce neodhadovali konkrétne na každú komoditu ale celkovo za top 7 obchodovaných produktov. Predikcia bola vykonaná na základe údajov o FT prémii za roky 2014-2021. Predikciu na rok 2022 sme nerobili z dôvodu, že už bola vyplatená ale k dátumu odovzdania diplomovej práce nebola výška FT prémie zverejnená. Ako sme už uviedli, pri odhadovaní vyplatenej FT prémie sme použili lineárnu regresiu a presnejšie ide o *jednorovnicový model*. Najjednoduchším jednorovnicovým modelom je lineárny model dvoch premenných Y a X. Všeobecný tvar takéhoto modelu je zvyčajne:

$$y_i = \beta_0 + \beta_1 x_i + u_i$$

kde y_i predstavuje i -té pozorovanie premennej Y, ktorej vývoj sa snažíme modelovať a x_i reprezentuje i -té pozorovanie premennej X, ktorá je predpokladaným hlavným faktorom ovplyvňujúcim zmenu v Y. Dolný index pri oboch premenných, rovnako ako aj pri náhodnej zložke u_i , označuje index pozorovania. V prierezových údajoch sa pre index pozorovania zvyčajne používa písmeno i , v časových radoch písmeno t a pre panelové dáta

ich kombinácia. Závislá premenná Y, ktorej vývoj modelujeme, je nazývaná aj vysvetľovaná premenná alebo aj endogénna premenná. Oproti tomu nezávislá premenná X sa nazýva vysvetľujúca premenná alebo aj exogénna premenná. (Lukáčiková, Lukáčik, Szomolányi, 2018)

Po vykonaní lineárnej regresie za pomoci Microsoft Excel sme dostali konkrétnu rovnicu pre náš konkrétny prípad:

$$y_i = 115,26 + 10,792t,$$

kde hodnota 115,26 predstavuje konštantu, hodnota 10,792 predstavuje o koľko-násobne sa v priemere zmení výška vyplatenej FT prémie v danom roku a t predstavuje rok, na ktorý odhadujeme výšku vyplatenej FT prémie. Pre správne pochopenie číslovania príslušných rokov uvádzame nižšie tabuľku s rokmi a výškou vyplatenej FT prémie za roky 2014-2021.

Tabuľka č. 2: Vyplatená FT prémie za top 7 najpredávanejších produktov za roky 2014-2021 (v mil. EUR)

Rok	Vyplatená FT prémie za top 7 najpredávanejších produktov
2014	106,200 €
2015	139,140 €
2016	150,600 €
2017	178,000 €
2018	176,600 €
2019	190,600 €
2020	179,400 €
2021	190,000 €

(Zdroj: vlastné spracovanie podľa Fairtrade International, 2014-2021)

Čísla v tabuľke sú zaokrúhlené a z toho dôvodu môžu pri výpočte vznikať rôzne odchýlky od reálneho stavu vyplatenej FT prémie. Pre správne vyrátanie rovnice pre každý rok individuálne si musíme správne určiť zložku rovnice t , ktorá predstavuje rok, za ktorý prémie predikujeme. Rok 2014 je prvým rokom, za ktorý máme uvedenú hodnotu vyplatenej FT prémie a tak sa rok 2014=1, 2015=2, 2016=3, 2017=4, 2018=5, 2019=6, 2020=7, 2021=8, 2022=9, 2023=10, 2024=11, 2025=12, 2026=13, 2027=14.

Siedma časť sa venuje analýze dopadov pandémie COVID-19 na farmárov spravodlivého obchodu a konkrétnu pomoc hnutia pre farmárov a posledná podkapitola analytickej časti analyzuje súčasnú globálnu finančnú krízu a jej dopad na situáciu farmárov a ako ovplyvnila ich pôsobenie v medzinárodnom obchode. Pri spracovaní analytickej časti sme pracovali s údajmi z výročných správ Fairtrade International, zo štatistických databáz Svetovej banky a UNCTAD-u a rôznych odborných článkov a štúdií, ktoré boli dostupné.

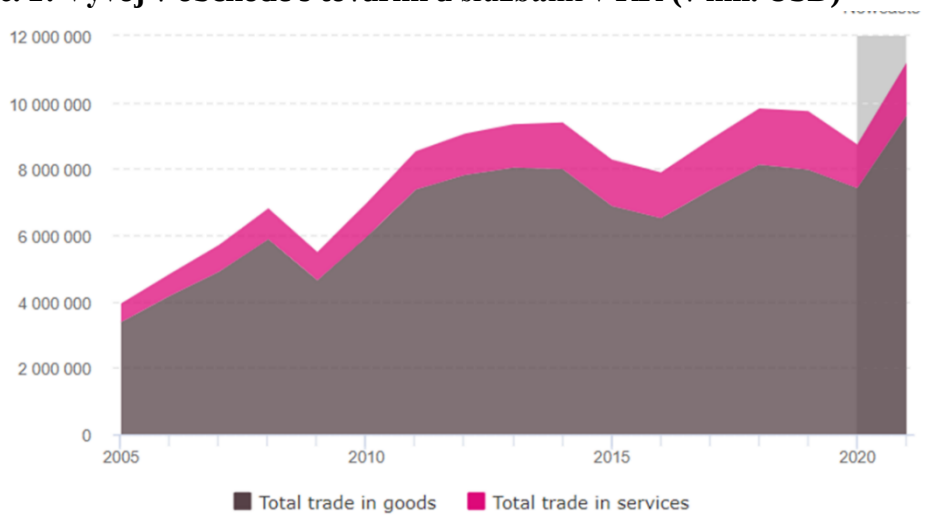
3 VÝSLEDKY PRÁCE

3.1 Medzinárodný obchod rozvojových krajín

Carrasco a Tovar-Garcia uvádzajú, že za posledné štyri desaťročia prešli rozvojové krajiny reštrukturalizáciou, reformou hospodárstiev smerom k otvoreniu sa medzinárodnému obchodu a tokom kapitálu, čím sa začlenili do dynamiky globálnej ekonomiky prostredníctvom implementácie obchodných stratégií rastu vedených zahraničným obchodom. Výsledky však neboli rovnaké vo všetkých krajinách – niektoré krajiny dosiahli vysokú a trvalú mieru hospodárskeho rastu a niektoré krajiny, naopak, vykazovali relatívne nízke miery hospodárskeho rastu. (Zubaľová, Drieniková 2022)

Gavaľová a Baumgartner (2014) uvádzajú, že v priebehu 60. a 70. rokov 20. storočia sa rozvojové krajiny snažili znižovať podiel importu na HDP (*hrubý domáci produkt=meria peňažnú hodnotu konečných tovarov a služieb vyprodukovaných na území daného štátu v určitom časovom období – spravidla štvrťrok alebo rok*) a to prostredníctvom presadzovanej politiky substitúcie importu v priemysle resp. industrializáciou substituujúcou dovoz (*ISI - Import substitution industrialization*). Oproti predchádzajúcemu obdobiu, keď tempá exportu dosahovali vysoké hodnoty, došlo počas 80. rokov k zníženiu exportu rozvojových krajín – export zaznamenal záporné tempá rastu – z hľadiska fyzického objemu exportu a najmä v súvislosti s vysokým poklesom cien ropy a ďalších komodít. Exportéri teda čelili nielen poklesom cien, ale aj poklesu fyzického množstva exportovaných komodít.

Obrázok č. 2: Vývoj v obchode s tovarmi a službami v RK (v mil. USD)

(zdroj: UNCTAD, 2022)

Pandémia ochorenia COVID-19 výrazne narušila globálny obchod a pre rozvojové krajiny a zraniteľné ekonomiky priniesla nové výzvy. Podľa konferencie OSN pre obchod a rozvoj UNCTAD (*United Nations Conference on Trade and Development*) dočasne spomalila príspevok obchodu k dosiahnutiu cieľov trvalo udržateľného rozvoja, ako je napríklad zmiernenie chudoby, potravinová bezpečnosť a dôstojné pracovné miesta. Najviac boli zasiahnuté malé a zraniteľné ekonomiky z dôvodu ich závislosti ako od obchodu ako hnacej sily hospodárskeho rastu, malých domácich trhov a nízkej úrovne diverzifikácie. Jednou z najviac zasiahnutých oblastí bola aj oblasť cestovného ruchu – znížila sa zamestnanosť v danom sektore. (Zubaľová, Drieniková, 2022)

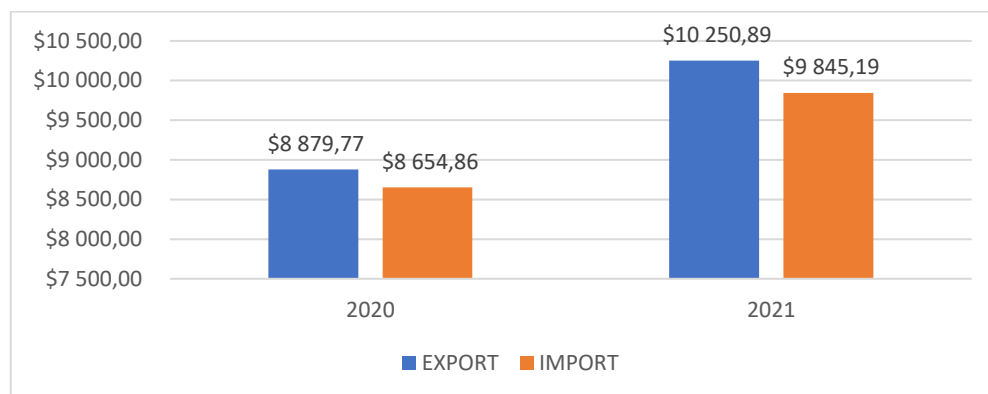
V rokoch 2017 až 2019 sa obchod rozvojových ekonomík zotavoval z poklesu v rokoch 2014-2016. Toto zotavovanie bolo opäť ovplyvnené v roku 2020 pandémiou COVID-19 resp. jej dopadmi na medzinárodný obchod. V tomto období obchod s tovarmi a službami klesol o 7% a 25%. V roku 2021 sa obchod prudko oživil a pre rozvojové ekonomiky dosiahol 11,2 bil. USD. Obchod s tovarom dokonca prekročil úroveň pred obdobia pandémie a dosiahol 9,6 bil. USD. Obchod so službami však stále nedosahuje úroveň pred pandémie aj napriek odhadovanému rastu, ktorý je vo výške 16,7 %. (UNCTAD, 2022)

UNCTAD uvádza, že pandémia paradoxne prispela k posilneniu vnútroregionálneho obchodu rozvojových krajín, ako aj k posilneniu uzatváraniu obchodných dohôd – zosúladeniu ich obchodných záväzkov, colných kontrol či zníženiu tarifných a netarifných prekážok obchodu.

3.1.2 Podiel obchodu Fairtrade na celkovom obchode rozvojových krajín

V grafe č. 3 môžeme vidieť hodnotu exportu a importu rozvojových krajín za rok 2020 – tento údaj uvádzame z dôvodu, že vo svete vládla pandémia a môžeme vidieť, že hodnoty sú oveľa nižšie ako v roku 2021, keď sa rozvojové krajiny začali preberať zo šokov, ktoré boli spôsobené práve pandémiou. V rámci Fair Trade rozvojové krajiny obchodujú s potravinárskymi a remeselníckymi komoditami – ako napríklad káva, kakao, banány, čili papričky, bavlna, drevo, čaj, cukor a pod. Tieto poľnohospodárske komodity tvoria veľkú väčšinu exportovaného tovaru z rozvojových krajín.

Graf č. 3: Hodnota exportu a importu rozvojových krajín za rok 2020 a 2021 (v mld. USD)

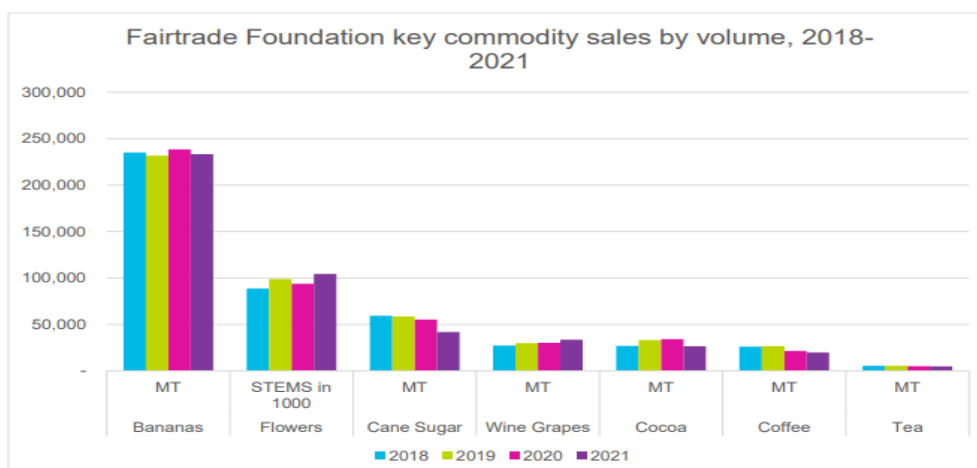

(Zdroj: vlastné spracovanie podľa údajov z WorldBank, 2020 a 2021)

Podľa Fairtrade International (2021) bol podiel obchodovaných Fairtrade produktov na celkovom obchode rozvojových krajín 0,5%. Konkrétnejšie čísla Fair Trade neuvádza ale vo výročnej správe Fairtrade International za rok 2021 sme sa dočítali a ako môžeme z obrázku č. 3 vidieť, že komodita ako Fairtrade kvety zaznamenali výrazný nárast maloobchodných objemov v roku 2021 o 11% oproti roku 2020. Takisto bol zaznamenaný nárast Fairtrade zlata, ktorý bol vo výške 15 % v roku 2021 oproti roku 2020. Tento nárast nastal aj z dôvodu, že sa zvýšil počet držiteľov licencií a zlatníkov. Nárast a tieto pozitívne trendy naznačujú, že sektor sa pomaly dostáva z katastrofálnych následkov pandémie. Hodnoty predajov sa vrátili na hodnoty pred rokom 2020.

A však niektoré komodity sa neodstali na takú úroveň ani v roku 2021. Tento rok bol pre kakao prvým rokom predaja bez záväzku jedného z jeho najväčších odberateľov, ktorým je Nestlé. Toto sa podpísalo na predajoch certifikovaného kakaa, ktoré rapídne klesli. Rok 2021 priniesol aj pokles objemu predaja kávy o 7% a aj predaja čaju o 6%. Krok Nestlé tiež viedol k zníženiu objemu predaného cukru a to až o 24 % pričom, úlohu môže zohrávať aj zdravší životný štýl ľudí, ktorý sa dostal v roku 2020 do popredia. Predaj spravodlivých banánov ostal pomerne konštantný aj keď došlo k miernemu poklesu predaja ale len o 2%. Na druhej strane sa zaznamenal ale nárast predaju ovocia ako sú pomaranče vo výške 26% a jablák vo výške 28 % a takisto aj v predaji hrozna o 11%.

Obrázok č. 3: FT komodity podľa objemu predaja od roku 2018 po 2021

(Zdroj: Fairtrade International, 2021)

3.2 SWOT analýza

Cieľom SWOT analýzy je posúdenie vnútorných predpokladov podniku k uskutočneniu určitého podnikateľského zámeru a podrobenie rozboru i vonkajších príležitostí a obmedzení určované trhom.

V nasledujúcej tabuľke je uvedená SWOT analýza Fairtrade na základe preštudovanej teórie a poznatkov zistených z teoretickej časti práce a z odborných článkov, ktoré boli pri písaní práce preštudované.

Tabuľka č. 3: SWOT analýza Fairtrade

Strengths (silné stránky)	Weakness (slabé stránky)
• Zvyšovanie povedomia o environmentálnych a sociálnych problémoch, • Fairtrade komodity majú na trhu veľmi dobrú pozíciu, • Finančná pomoc pre RK, • Fairtrade je široko akceptovaný medzi trhovými subjektami so sociálnou zodpovednosťou • Produkty majú nízku uhlíkovú stopu	• Vysoké ceny komodít v porovnaní s odmenou pre farmárov, • Vzhľadom na vysoké ceny strata certifikácie z dôvodu toho, že si to nemôžu farmári dovoliť, • Farmári majú niekedy problém dodržať kontrakt z dôvodu zlej úrody • Kritika a ohováranie Fairtrade z tretích strán

Opportunities (príležitosti)	Threats (riziká)
• Lepšie odmeňovať farmárov, • Zvýšiť konzumáciu a predaj Fairtrade-ovej kávy • Znížiť cenu aby boli komodity ešte viac konkurencie schopné – nie ale na úkor odmeny farmárov, • Investovať do chudobnejších rozvojových krajín než do tých bohatších,	• Mnoho konkurenčných certifikačných systémov, • Kritika za malé odmeny farmárom, • Nikdy nevieme na 100 % či bola káva naozaj eticky spracovaná • Vysoké poplatky farmárom a nízke výplaty, • Kríza COVID-19 a jej vplyv na export komodít z RK

(Zdroj: vlastné spracovanie)

Fairtrade sa snaží vo všetkých svojich aspektoch fungovania poukazovať na spoločenské a environmentálnu zodpovednosť. V predaji niektorých komodít ako napríklad káva, kakao či bavlna patrí medzi top predajcov a vyniká tak medzi svojou konkurenciou, ktorá sa tiež zaoberá udržateľným predajom spomínaných komodít. FT takisto pomáha mnoho producentom farmárom finančnými príspevkami k lepšiemu a dôstojnejšiemu životu.

Napriek mnohým silným stránkam, ktoré má Fairtrade či už v rámci pomoci pre producentov, nájdú sa tu aj úskalia, kde Fairtrade mierne zaostáva alebo má ešte čo vylepšovať – ako napríklad vysoké ceny komodít v porovnaní s odmenou pre farmárov, na to nadväzujúce vysoké poplatky, ktoré si po čase väčšina z nich nemôže dovoliť a tak strácajú práva na používanie ochrannej známky FT a v neposlednom rade aj obrovská kritika z mnohých strán.

Jedna z možností ako ešte zlepšiť svoje postavenie na trhu je lepšie odmeňovať farmárov, čo by sa ohlo odraziť aj na ich vyšších príjmoch, vyššom exportovaní a tým aj oslovením vyššieho počtu potenciálnych zákazníkov a možno aj nových potenciálnych uchádzačov o FT certifikáciu. FT by sa mohol zamerať aj na menšie ekonomiky ako napr. Rwanda, Etiópia a Kenya - v rámci podpory farmárov napr. v oblasti pestovania kávy a nie len na tie väčšie rozvojové krajiny ako napr. Guatemala, Mexiko alebo Brazília. Určite by nebolo na škodu znížiť svoje poplatky – áno aj hnutie musí byť z niečoho financované – ale aj tento fakt je FT vyčítaný a je tu príležitosť na jeho zlepšenie, nie však na úkor odmeny farmárom a producentom.

Fairtrade nie je jedinou certifikáciou, ktorá sa zaoberá pomocou pre farmárov a producentov – existuje tu obrovská konkurencia, ktorá môže postavenie Fairtrade ohroziť. Obrovská konkurencia môže ohroziť FT aj tým napr. že bude producentom platiť lepšie odmeny a tým pádom budú viac konkurencie schopné. Samozrejme a v neposlednom rade FT bolo v priebehu posledných rokov ohrozené aj pandémiou COVID-19, ktorá ovplyvnila samotných farmárov a následne na to aj Fairtrade.

3.3 Prínosy Fairtrade pre rozvojové krajiny

Fairtrade je o lepších cenách, dôstojných pracovných podmienkach a spravodlivých obchodných podmienkach pre farmárov a pracovníkov v rozvojovom svete. Táto certifikácia zabezpečuje, farmári dostávajú za svoju prácu spravodlivo zaplatené. To umožňuje výrobcovi plánovať, zlepšovať svoje podnikanie, rozvíjať zručnosti a čoraz viac sa aj prispôsobovať klimatickým zmenám. Fairtrade poskytuje sociálnu prémiiu, fondy transformujúce život v prospech komunit prostredníctvom škôl, ciest, zdravotníckych zariadení a pod.

Ako všeobecné prínosy Fairtrade môžeme uviesť:

- Prístup na trhy: Fairtrade pomáha malým výrobcovi vstúpiť na medzinárodné trhy, čo im môže pomôcť rozšíriť ich podnikanie a osloviť omnoho viac potenciálnych odberateľov,
- Ochrana životného prostredia: Fairtrade podporuje udržateľné poľnohospodárske postupy, ktoré môžu chrániť životné prostredie a znížiť negatívne vplyvy na mieste ekosystémy,
- Minimálna cena Fairtrade – je to výkupná cena, ktorá je stanovená pre každú komoditu a pestovatelia majú tak zaručené, že sa svoje produkty neodstanú menej ako sú ich náklady na pestovanie a dôstojný život (Nula odpadu, 2021)
- Zákaz detskej a nútenej práce,
- Priamy obchod a dlhodobé obchodné vzťahy a pod.

(zdroj: vlastné spracovanie)

V nasledujúcej podkapitole sme sa zamerali jednu konkrétnu krajinu zo skupiny rozvojových krajín – Kolumbiu.

3.3.1 *Prínosy Fairtrade pri pestovaní kávy v Kolumbii*

Kolumbia má v súčasnosti za cieľ získať celoštátnu certifikáciu Fairtrade do konca roku 2027. Vláda na dosiahnutí tohto cieľa veľmi úzko spolupracuje s rôznymi organizáciami a robí z podnikania s kávou podnikanie na celoštátnej úrovni. Vďaka uvedomeným nákupcom a reťazcom, ktoré nakupujú kávu priamo od farmárov, by sa tento cieľ možno podarilo dosiahnuť. Hnutie Fair Trade v Kolumbii už získalo značnú pozornosť v Spojených štátoch amerických a aj Veľkej Británii a malí pestovatelia kávy by mohli byť teoreticky kľúčom k tomu, aby sa Kolumbia dostala z chudoby. (The Borgen Project, 2022)

Takmer všetka káva sa vyváža ako zelené nespracované kávové zrná a jej hodnota narastá pri pražení, čo sa zväčša deje až v importujúcich krajinách. Sieť výrobcov Fairtrade zabezpečuje, že poľnohospodári majú najnovšie informácie o cenách a poskytujú príležitosti na zlepšenie kvality ich kávy napríklad aj prostredníctvom projektov ako je Coffee Golden Cup. Ide o celosvetovú súťaž, ktorá je zriadená sieťou výrobcov Fairtrade, kde producenti spravodlivého obchodu zaznamenali v roku 2021 obrovský úspech a výborné výsledky v hodnoteniach stanovených asociáciou *Speciality Coffee Association* (ďalej ako „SCA“). Dať si kvalitnú kávu s vysokým ratingom od SCA môže znamenať, že poľnohospodári si môžu vyjednať vyššie ceny. (Fairtrade International, 2021)

Organizácia *The Fairtrade Foundation* **pomáha vytvárať novú trhové príležitosti** pre kávových producentov, ktorí sa zúčastnili týchto súťaží. V posledných dvoch rokoch viedlo Fairtrade Africa školenia v oblasti dobrej poľnohospodárskej praxe, udržateľnom hospodárení s poľnohospodárskou pôdou a informovanosť o zmene klímy, ktorá mala dosah až na 9000 domácností vrátane tých v Kolumbii. Prostredníctvom tejto vynaloženej práce **organizácia výrobcov Fairtrade vytvorila 15 mokradí, 73 pozemkov, 58 škôlok pre kávovníky**. Nainštalovali 424 solárnych panelov a 17 solárnych sušičiek a viac ako 700 000 kávových stromov. (Fairtrade International, 2021)

Začiatkom roku 2021 Fairtrade International zverejnil tzv. Prvú **Fairtrade referenčnú cenu kávy** (*angl. Fairtrade's first Living Income Reference prices for Coffee*). Nové dobrovoľné ceny sú prvým krokom pre spoločnosti a pestovateľov kávy – priamo v Kolumbii, ktorých cieľom je dosiahnuť príjmy, ktoré im zabezpečia trvalo udržateľné a dôstojné živobytie pre farmárov. Nové dobrovoľné ceny sú založené na holistickom cenovom modeli Fairtrade, ktorý vypočítava koľko potrebujú dostať zaplatené kolumbijskí farmári aby mohli investovať do svojich fariem a dovoliť si slušný život a životnú úroveň. Životný príjem, ako je táto cena kávy aj nazývaná, umožňuje farmárskej domácnosti dovoliť

si slušné bývanie, výživnú a kvalitnú stravu, vzdelanie, zdravotnú starostlivosť a iné ďalšie životne nevyhnutné veci. (Fairtrade International, 2021)

Odporúčaná referenčná cena Fairtrade Living Income pre kávu je 9900 kolumbijských pesos (približne 2,75 USD) za kilogram sušenej pergamenovej kávy a 11000 kolumbijských pesos (približne 3,06 USD) za kilogram organickej kávy. Tieto ceny zohľadňujú náklady poľnohospodárov na implementáciu požadovaných hospodárskych postupov s cieľom dosiahnuť udržateľné úrovne výnosov, ako aj vyplácanie životného minima všetkým pracovníkom, ktorých môžu najat'. Uznávajúc rôzne referenčné hodnoty životného príjmu dostupné pre Kolumbiu, **Fairtrade definoval aj rozsah referenčných cien životného príjmu pre kolumbijskú kávu**, pričom spodná hranica tohto rozmedzia je stanovená na 8570 pesos za kg pre konvenčnú a 9500 pesos pre organickú kávu. Fairtrade bude spolupracovať so spoločnosťami, ktoré sa zaviazali posúvať sa vpred na ceste životných príjmov a ich dodávateľmi aby určili primeranú cenovú úroveň v súlade s ich spoločnými ambíciami. (Fairtrade International, 2021)

Minimálna cena a prémie Fairtrade sú stále povinné pre všetky predaje kávy Fairtrade a poskytujú bezpečnú sieť, ktorá pomohla mnohým farmárom nedostat' sa do situácie krachu – či už COVID-19 alebo problém s cenami kávy. Touto problematikou sa zaoberáme už v časti práce *1.1.6 Obchodované produkty v rámci Fairtrade*

3.4 Riziká Fairtrade pre rozvojové krajiny

Certifikácia Fairtrade neprináša so sebou len benefity a určité prínosy pre farmárov, ale nájdú sa tu aj rôzne riziká, ktorým musia farmári, ktorí disponujú touto certifikáciou čeliť. Pre zhrnutie uvádzame niekoľko zovšeobecnených rizík pre pestovanie kávy v Kolumbii, ktoré sú podľa nášho názoru najdôležitejšie:

- Klimatické riziká, kde za najväčšie riziko považujeme kávovníkové choroby a zmena klímy – vplyv globálneho otepľovania a suchá, ktoré ovplyvňujú pestovanie kávy,
- Závislosť od kávy – káva je v Kolumbii jednou z primárnych plodín. To môže vytvoriť riziko nadmernej závislosti od pestovania a predaja kávy a môže to obmedziť schopnosť poľnohospodárov diverzifikovať svoje možnosti s predajom plodín a toky príjmov,
- Vysoké náklady na certifikáciu: získanie certifikácie Fairtrade môže byť drahé a náklady spojené s certifikáciou môžu byť pre niektorých malých

farmárov naozaj finančne náročnou položkou. Tento fakt môže obmedziť počet farmárov, ktorí sa môžu zúčastňovať výhod certifikácie Fairtrade.

- Obmedzený vplyv: zatiaľ čo Fairtrade môže poskytnúť výhody jednotlivým farmárom a komunitám, ktoré disponujú ich certifikáciou, vplyv Fairtrade na širšie otázky ako je napríklad chudoba a nerovnosť môže byť obmedzený. To nastáva z dôvodu, že Fairtrade je primárne zameraný na zlepšenie živobytia jednotlivých farmárov a nie na riešenie širších systémových problémov.
(zdroj: vlastné spracovanie)

3.4.1 Riziká Fairtrade pri pestovaní kávy v Kolumbii

V Kolumbii nastali ale ešte pred pandémiou šoky, ktoré ohrozili kávové farmy. Bola to globálna ekonomická kríza a **choroba kávovníkov nazývaná La Roya**, ktorá spôsobila na území Latinskej Ameriky zmätok. La Roya je dôsledkom klimatickým zmien, pričom kávovníky strácajú vplyvom sucha listy, nemôžu správne fotosyntetizovať a to má vplyv aj na kvantitu aj kvalitu úrody.

V roku 2021 bola vykonaná Fairtrade štúdia dvomi univerzitami – The Vrije University of Amsterdam a Bern University of Applied Sciences. Táto štúdia zistila, že zmena klímy čoraz viac predstavuje riziko pre globálnu poľnohospodársku produkciu a tým aj priamo ohrozuje živobytie farmárov Fairtrade nielen v Kolumbii, ale na celom svete. Správa s názvom *Fairtrade and Climate Change* uvádza, že rastúce klimatické problémy ovplyvnia komodity ako banány, káva, kakao globálne, čo naznačuje, že farmárom, ktorí pestujú tieto komodity môže hroziť finančný kolaps s ďalším rastúcim klimatickým tlakom. (Global Coffee Report, 2021). Táto štúdia bola vydaná pod Konferenciou OSN o zmene klímy (*angl. United Nations Climate Change Conferemce – COP2*) a bola financovaná z prostriedkov Európskej Únie . Očakáva sa, že producenti z Kolumbie a aj iných latinskoamerických krajín a aj stredoamerických krajín budú čeliť teplotným výkyvom v kombinácii so suchom, čo priamo ovplyvňuje produkciu Fairtrade kávy.

Kolumbia, ako sme už spomenuli je tretím najväčším producentom kávy na svete a tieto všetky riziká nie sú priaznivé pre farmárov do budúcnosti, keďže pre niektorých predstavujú jedinou formu zárobku. Pre pestovanie kávy je veľmi dôležité prostredie, kde sa pestuje. Vplyvom všetkých **klimatických zmien a globálneho otepľovania** sa odhaduje, že do roku 2050 už polovica svetovej kvalitnej pôdy, ktorá sa využíva na pestovanie kávovníkov nebude životaschopná.

Fairtrade takisto vyzýva na zvýšenie investícií do opatrení na prispôsobenie sa zmene klímy a odolnosti pre Fairtrade farmárov aby sa zastavili ich klesajúce príjmy. Prispôsobenie sa zmene klímy môžu farmári vykonávať napríklad prostredníctvom agrolesníctva, mulčovania a diverzifikácie plodín, ktoré pestujú. Zatiaľ čo v posledných rokoch Fairtrade posilnil svoje štandardné požiadavky so zvýšeným zameraním programu na environmentálne otázky prostredníctvom svojej Fairtrade Climate Academy a cieľených projektov prichádza tu kritika a rôzne riziká, že na podporu farmárov v obrovských výzvach, ktoré ich čakajú sú potrebné širšie partnerstvá. (Global Coffee Report, 2021)

El Mamoun Amrouk – hlavný ekonóm Organizácie pre výživu a poľnohospodárstvo (*angl. The UN Food and Agriculture Organization (FAO)*) hovorí, že za posledné desaťročie sa svetová produkcia kávy ročne takmer zvýšila o 3 %. K výraznému nárastu produkcie kávy z pomedzi krajín došlo práve v Kolumbii, najmä v dôsledku opätovného vysádzania kávových odrôd odolných voči kávovej hrdzi (*La Roya*), čo tiež zvýšilo produkciu plodín znížením priemerného veku kávovníkov a zvýšením hustoty rastlín. Výzvou však ostáva riziko nepredvídateľnej zmeny klímy. Klimatické zmeny sú jednou hlavných hrozieb pre kolumbijskú produkciu kávy. Pestovatelia dlho pracovali na vývoji klimaticky inteligentného pestovania odrôd káv, ktoré sú odolné voči chorobám a sú takisto odolnejšie voči klimatickým zmenám. (Global Coffee Report, 2021)

Jedným z rizík pre kávový priemysel v Kolumbii považujeme aj fakt, že **priemerný vek kávových farmárov je 52 rokov**. Situácia bude o pár rokov kritická, keďže sa tento priemerný vek stále zvyšuje. Je to rozhodujúce nielen pre budúcnosť kávového priemyslu v Kolumbii ale aj pre samostatné kávové komunity, pre ktoré znamená pestovanie kávy zdroj obživy a zárobku. Preto je potrebné, aby sa viac mladých ľudí angažovalo v zamestnaní sa v oblasti pestovania kávy aby sa zabezpečilo, že kávové komunity budú mať stabilný a bezpečný prístup k jedlu a prostriedky na vybudovanie finančnej stability pre kávové komunity do budúcnosti. Z tohto dôvodu, všetky siete producentov Fairtrade pracujú s mladými ľuďmi na budovaní ich zručností a skúseností z poľnohospodárstva, podnikania, adaptáciu na klímu, vedenie a ďalšie iné. (Fairtrade International, 2022)

Obrovským problémom v procese zlepšovania tohto odvetvia a chudoby v Kolumbii je cena za získanie certifikátu Fairtrade Certified. Väčšina **kávových fariem je malá a nemajú dostatok financií na získanie certifikácie**. Mnohí farmári už dokonca implementujú príslušné praktiky, ale nie sú schopní zúčastniť sa na hnutí a preto nemôžu získať súvisiace trhové výhody certifikácie pre spravodlivý obchod. (The Borgen Project, 2022)

3.5 Porovnanie Fairtrade a iných certifikačných systémov

V prvom rade si zadefinujeme, čo je to vlastne certifikácia kávy. Podľa Floridskej univerzity (2021) *Certifikované kávy zohľadňujú jeden alebo viac aspektov udržateľnosti. To znamená, že káva pestovaná v zdravom prostredí, je ekonomicky rentabilná pre farmárov, podporuje spravodlivosť medzi farmármi a pracovníkmi – alebo dokopy všetky tieto tri aspekty.*

Súčasný problém certifikačných systémov je ten, že ani jeden z nich nespĺňa všetky tieto tri vyššie spomenuté aspekty, ktoré sa považujú za veľmi dôležité. Jedným z riešení by bolo vytvorenie organizácie, ktorá by dohliadala na všetky problémy, ktorým kávový priemysel čelí – to nie je ale až také jednoduché, keďže by to bolo finančne náročné a tým, že káva sa pestuje a praží na mnohých miestach na svete by to bola naozaj veľmi náročná úloha.

Poznáme mnoho certifikačných systémov, ktoré síce, nespĺňajú všetky aspekty naraz, ale spĺňajú aspoň jeden a v tejto podkapitole si ich charakterizujeme, pozrieme na ich prínos pre využitie v medzinárodnom obchode pre rozvojové krajiny a porovnáme jeden konkrétny certifikačný systém s certifikáciou spravodlivého obchodu. Hoci žiadna z nich nie je dokonalá, každá spĺňa buď podmienku ekonomickej rentabilnosti, podporuje spravodlivosť medzi farmármi a je pestovaná v zdravom prostredí. (Coffee Affection, 2023)

Okrem spravodlivého obchodu poznáme aj tieto certifikačné systémy:

- Rainforest Alliance,
- C.A.F.É. Practices a Conservation International (patria pod Starbucks Coffee),
- UTZ – v roku 2018 sa zlúčili s Rainforest Alliance
- Bird Friendly,
- USDA Organic.

Káva a kávové zrná v súčasnej dobe patria medzi udržateľné plodiny. V minulosti sa na komoditnom trhu predávali za najnižšie ceny, rastliny bývali niekedy poliate a postriekané chemikáliami a mnohé farmy ničili biotopy voľne žijúcich živočíchov v záujme zasadenia väčšieho počtu kávovníkov. Toto je jeden z ďalších dôvodov, prečo sú certifikácie kávy dôležité.

Ako tri hlavné dôvody dôležitosti kávových certifikácií môžeme považovať:

- Ponúkajú poradenstvo farmárom, ktorí chcú byť udržateľnejší a pestovať a predávať tak aj udržateľnú kávu,
- Dávajú farmárom možnosť predať ich úrodu za vyššiu cenu,

- Pomôžu odberateľom kúpiť zrná, ktoré boli udržateľne vypestované a spracované (JavaPresse, 2021)

Pre potreby diplomovej práce si presnejšie charakterizujeme konkrétne len jeden z uvedených certifikačných systémov v porovnaní s Fairtrade a bude to Rainforest Alliance. Ostatné certifikačné systémy si z dôvodu povoleného rozsahu práce charakterizovať a približovať do väčších detailov nebudeme.

3.5.1 Rainforest Alliance

Certifikácia Rainforest Alliance je založená na niekoľkých faktoroch ako napríklad udržateľnosť, spravodlivé mzdy a environmentálna zodpovednosť. Známe označenie alebo pečať so zelenou žabou podporuje kolektívnu akciu pre ľudí a prírodu. Zosilňuje a posilňuje priaznivé účinky zodpovedných rozhodnutí, od fariem a lesov až po pokladne v supermarketoch. Produkty označené touto pečaťou vám pomôže rozpoznať produkty, ktoré prispievajú k lepšej budúcnosti ľudí a planéty. Pre získanie tejto pečate neexistujú žiadne špeciálne kritériá, namiesto toho musia farmy spĺňať minimálne percento požiadaviek – od roku 2020 musia všetky produkty okrem bylinkových čajov a palmového oleja obsahovať minimálne 90 % certifikovanej zložky. Pri ostatných produktoch ako napríklad banány, kakao alebo káva, ak je certifikovaná časť zložky pod 90 %, toto číslo musí byť značne a dôrazne uvedené na obale aby zákazníci vedeli, aká časť je certifikovaná Rainforest Alliance (Rainforest Alliance, 2021)

Pre potreby dosiahnutia jedného z parciálnych cieľov tejto práce si ale práve porovnáme rozdiel medzi certifikáciou Rainforest Alliance a Fairtrade, aké sú rozdiely pri ich pomoci farmárom ale aj spoločné či podobné črty certifikačných systémov.

Rainforest Alliance a Fairtrade International sú neziskové organizácie, ktoré ako už bolo písané, zdieľajú podobné ciele ale líšia sa svojim zameraním a prístupom. Obe tieto organizácie veria v naliehavú potrebu zmeniť a transformovať súčasné poľnohospodárske postupy a obe veria, že certifikáciou dôveryhodnými systémami sa táto transformácia môže urýchliť. Obe sú zaviazané bojovať proti neudržateľnej výrobe a produkcii a nekalým a nespravodlivým trhovým praktikám. Spoločnosti zdieľajú záväzok k vysokým štandardom v ich práci a preto sú obaja členmi ISEAL (*angl. International Social and Environmental Accreditation and Labelling Alliance*) – medzinárodná asociácia pre sociálne a environmentálne štandardy, ktorá spolupracuje so spoločnosťami, neziskovými organizáciami a vládami na podporu používania dobrovoľných štandardov. Rainforest

Alliance a Fair Trade tiež patria medzi zakladajúcich členov Global Living Wage Coalition (*GLWC je jedinečné vedomostno-akčné partnerstvo pracujúce na umožnení spoločných akcií na dosiahnutie dôstojnej životnej úrovne pre pracujúcich ľudí a ich rodiny na celom svete*, Global Living Wage Coalition, 2018) a Living Income Community of Practice (*LICP je aliancia partnerov, ktorí sa venujú vízií prosperujúcich, ekonomicky stabilných vidieckych komunití prepojených s globálnymi potravinovými a poľnohospodárskymi dodávateľskými reťazcami*, Living Income, 2021).

V roku 2018 došlo k zlúčeniu Rainforest Alliance a certifikačného systému UTZ. UTZ certifikácia resp. jej označenie stále figuruje na niektorých obaloch produktov, ale pomaly sa transformujú na pečať s označením Rainforest Alliance. Pôvodne táto certifikácia závisela od transparentnosti pestovania a výroby kávy a samotnej výsledovateľnosti kávových zŕn a ich pôvodu. (Rainforest Alliance, 2018)

Rôzne zamerania

Oba certifikačné programy Rainforest Alliance a Fairtrade zahŕňajú požiadavky na tri piliere udržateľnosti – ekonomický, environmentálny a sociálny. Každý má však iný prístup v realizácii.

Poslaním Fairtrade je spájať znevýhodnených výrobcov a spotrebiteľov, podporovať spravodlivejšie obchodné podmienky a umožniť výrobcom bojovať proti chudobe, posilniť svoje postavenie a zvýšiť si životnú úroveň. Jedným zo spôsobov je už spomínaná *minimálna cena* a dodatočná prémie resp. FT prémie za produkty.

Poslaním Rainforest Alliance je vytvoriť udržateľnejší svet pomocou sociálnych a trhových síl na ochranu prírody a zlepšenia života farmárov a lesných komunit. Sociálne, ekonomické a environmentálne zlepšovanie riešia ako neoddeliteľné prvky širšieho cieľa udržateľnosti. Po zlúčení Rainforest Alliance a UTZ v roku 2018, sa viac ako rok pracovalo na nadviazanie silných stránok oboch certifikačných programov. Rainforest Alliance a UTZ vytvorili v roku 2020 nový certifikačný program, ktorý nadobudol účinnosť v júli v roku 2021. Tento nový štandard zahŕňa „kritické kritériá“ – vo všetkých oblastiach. Sú to požiadavky, ktoré musia farmy a aktéri dodávateľského reťazca splniť aby certifikáciu získali a udržali si ju. Tento nový štandard takisto predstavuje nový ambiciózny prístup k tomu ako sa meria neustále zlepšovanie v pomoci. (Rainforest Alliance, 2021)

Rôzne prístupy na zlepšenie príjmov pre farmárov

Zlepšenie živobytia farmárov je jednou z priorít či už Fair Trade alebo Rainforest Alliance. Prístup Rainforest Alliance je holistický a zameriava sa na pomoc farmárom pri raste ich podnikov a takisto im poskytuje školenia v oblasti finančnej gramotnosti, manažmentu fariem aby sa z nich stali aj ziskoví a odolní podnikatelia. Tu prichádza novinka, ktorá bola zavedená v roku 2020 do certifikačného programu a to sú dodatočné platby za certifikované plodiny.

Nový certifikačný program vyžaduje aby kupujúci zaplatili povinnú dodatočnú hotovostnú platbu nad rámec trhovej ceny - táto cena ja nazývaná aj **cenou udržateľnosti**. Je navrhnutá tak, aby bola použitá bez nejakých obmedzení alebo požiadaviek na akýkoľvek spôsob jej využitia. Výška rozdielu udržateľnosti nie je pevne stanovená ale pre niektoré určité plodiny Rainforest Alliance poskytuje pokyny na jej dodatočné určenie. Ich štandard udržateľného poľnohospodárstva načrtáva dve povinné finančné požiadavky pre kupujúcich komodít certifikovaných spoločnosťou Rainforest Alliance (2021), ktoré sú:

- Diferenciál udržateľnosti (*angl. sustainability differential*) je dodatočná platba jednotlivým certifikovaným farmárom nad rámec trhovej ceny danej komodity. Cieľom je odmeniť farmárov za implementáciu udržateľnejších poľnohospodárskych postupov.
- Udržateľné investície (*angl. sustainability investments*) je povinná hotovostná ale môže byť aj nepeňažná investícia od kupujúcich farmárov na podporu implementácie trvalo udržateľných poľnohospodárskych postupov na dosiahnutie a udržanie súladu so štandardom udržateľného poľnohospodárstva.

Z popisu *Rainforest Alliance Sustainability Differential* (RASD) nám môže napadnúť jeden veľmi podobný koncept od Fair Trade – a to je FT prémia. Tieto investície do udržateľnosti by sa nemali priamo porovnávať s FT premiou, pretože obe sú založené na rôznych prístupoch. *Fairtrade prémia* je dodatočná suma peňazí vyplatená k predajnej cene, ktorú farmári alebo pracovníci investujú do projektov podľa vlastného výberu. (Fairtrade International, 2022)

Hlavný rozdiel medzi týmito dodatočnými platbami je teda v tom, že RASD je od roku 2020 v podstate povinnou platbou pri nákupe produktov s certifikáciou Rainforest Alliance a FT prémia je dodatočná platba, ktorú kupujúci vyplatí producentom nad rámec predajnej ceny. Spoločnou črtou je to, že obe sú po vyplatení použité na zlepšenie či už životov samotných farmárov a pracovníkov alebo na investície do podnikania.

Podľa výročnej správy Rainforest Alliance za rok 2021 výnosy a podpora boli vo výške 99 745 979 USD – tieto príjmy boli z väčšiny tvorené licenčnými poplatkami za certifikáciu, granty a kontrakty od vlád, granty od nadácií a firiem, od nezávislých a individuálnych darcov, iné zmluvné príjmy, nepenažné dary a iné. Na druhej strane náklady boli podľa výsledkov z výročnej správy v celkovej výške 78 091 944 USD z toho nejaká časť išla na programové služby, vedenie a všeobecné náklady a zhodnocovanie finančných prostriedkov napr. prostredníctvom investícií.

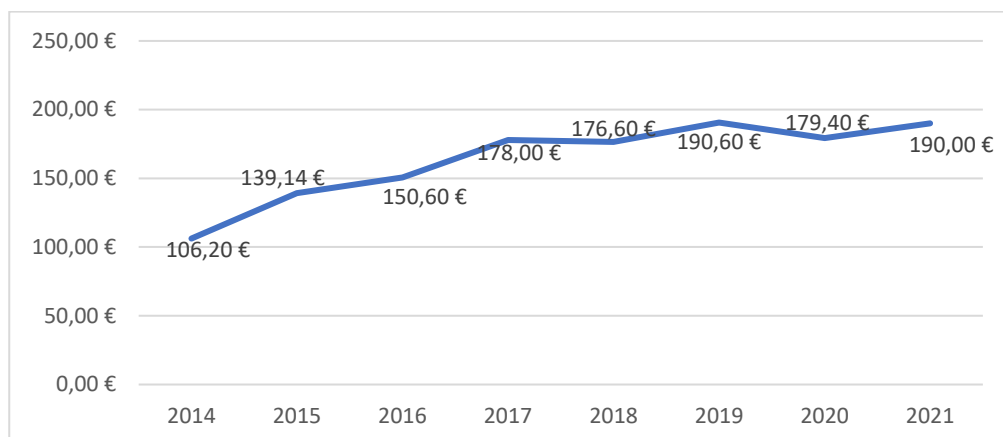
Pre porovnanie uvádzame aj finančné výsledky Fairtrade International, ktoré sú bližšie rozpísané v časti práce *1.1.7 Súčasná situácia v rámci Fairtrade za rok 2021*. Celkové príjmy Fairtrade International boli za rok 2021 30 423 000 EUR, naopak výdavky boli výške 29 432 000 EUR

3.6 Vývoj vyplatenej FT prémie za top 7 produktov za obdobie od roku 2014-2021

Podľa údajov, ktoré sú dostupné od roku 2014 vieme, že FT prémie bola pre farmárov za TOP 7 produktov (banány, káva, kakao, bavlna, cukrová trstina, kvety a rastliny a čaj). Na grafe č. 4 vidíme narastajúci trend vyplatenej FT prémie s výnimkou v rokoch 2018 – tento pokles bol spôsobený v dôsledku implementácie novej databázy v spolupráci Fairtrade a FLOCERT-u s cieľom zlepšiť schopnosť odsledovania celého dodávateľského reťazca – čiže tu boli zvýšené náklady. (Fairtrade International, 2018).

Ďalší pokles vidíme v roku 2020 – samozrejme ako skoro vo všetkých oblastiach obchodu. Dôsledkom je pandémia COVID-19 a mnohé reštriktívne opatrenia, ktoré obmedzili export z rozvojových krajín na trhy, ktoré sú veľkými odberateľmi týchto fairtradových surovín. Tým pádom sa znížili aj predaj týchto TOP 7 produktov a aj nárok na objem vyplatenej FT prémie, ktorá poklesla v roku 2020 oproti roku 2019 o 11,2 mil. EUR. V roku 2021 ale výška FT prémie znova narástla a skoro dorovnala hodnotu, ktorá bola vyplatená pred covidovým rokom. Údaje za rok 2022 ešte neboli zverejnené preto ako posledný smerodajný údaj uvádzame výšku FT prémie za rok 2021.

Graf č. 4: Vyplatená FT prémia za top 7 najpredávanejších produktov za roky 2014-2021 (v mil. EUR)

(Zdroj: vlastné spracovanie podľa Fairtrade Premium overview 2021)

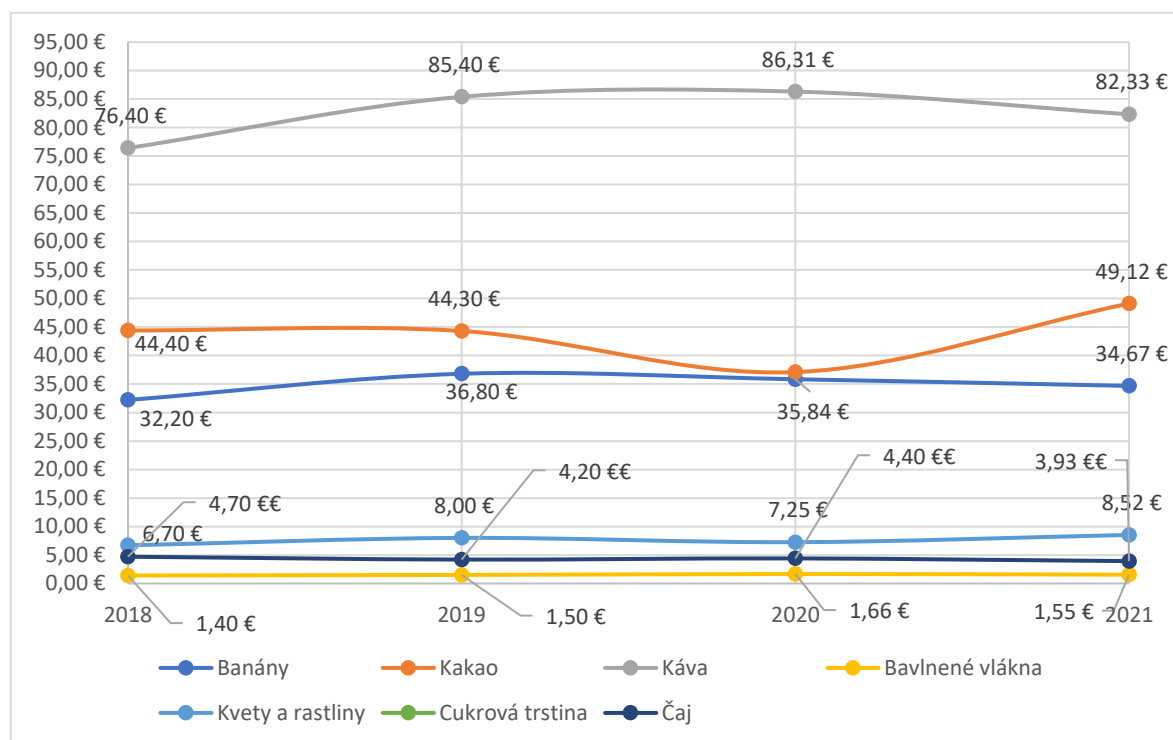
Pre konkrétnejšie informácie uvádzame v nasledujúcom grafe č. 5 vyplatené jednotlivé čiastky FT prémie pre jednotlivé produkty top 7. Údaje sú uvedené až od roku 2018 po rok 2021, pretože konkrétnejšie informácie za predošlé roky neboli zverejnené.

Ako môžeme z grafu č. 5 vyčítať, tak pri každej jednej komodite môžeme sledovať iný vývoj vyplatenej FT prémie. Výška vyplatenej FT prémie závisí od obchodnej ceny danej komodity a vypláca sa podľa predaného množstva danej komodity. Sadzby podľa konkrétnych komodít sú uvedené v dokumente od Fairtrade International s názvom *Fairtrade minimum price and Fairtrade premium Table*. Z dôvodu povoleného rozsahu práce ale konkrétnejšie informácie uvádzať nebudeme. Pre priblíženie ale uvádzame fakt, že tabuľka vo výročnej správe je veľmi detailne prepracovaná a jednotlivé komodity sú rozdelené podľa kvality (či je organická alebo neorganická), v akej forme je komodita dostupná (napríklad u ovocia či je čerstvé, či je určené na ďalšie spracovanie alebo či je ovocie sušené), z akého regiónu pochádza, v akej jednotke sa nakupuje/predáva, aká parita INCOTERMS sa používa pri obchodovaní, aká je minimálna FT cena, výška FT prémie a iné. Tieto údaje sa aktualizujú každý rok a teda platné sú vždy len na obdobie jedného roka. Vo väčšine prípadov sa globálne výška FT prémie stanovuje na 15 % obchodnej ceny.

Niektoré komodity – ako napríklad banány, kakao, kvety a rastliny a cukrová trstina už v roku 2020 pocítili na zníženej výške vyplatenej FT prémie následky pandémie COVID-19. Naopak zvýšenie FT vyplatenej FT prémie pocítili producenti kávy, bavlnených vlákien a čaju. Vyplatená FT prémia, ako sme už spomínali závisí od predaného množstva – z toho teda vyplýva, že predaj kávy, čaju a bavlnených vlákien sa v roku 2020 zvýšil oproti roku 2019. Za jeden z dôvodov zvýšenia dopytu po bavlnených vláknach môžeme považovať aj

fakt, že sa začali používať rúška na prekrytie horných dýchacích ciest z dôvodu pandémie. Či už jednorazové alebo viac použiteľné – výrobcovia chceli stále ostať pri udržateľnom a spravodlivom podnikaní a teda podporili producentov s certifikáciou spravodlivého obchodu. Káva a čaj tiež zaznamenali zvýšenie vyplatenej FT prémie, čo znamená, že aj po týchto dvoch komoditách bol zvýšený dopyt aj napriek obmedzeniam v obchode. V roku 2021 zaznamenali zvýšenie vyplatenej FT prémie proti predchádzajúcemu roku tieto komodity: kakao, kvety a rastliny a cukrová trstina. Zníženie pocítili producenti banánov, kávy, bavlnených vlákien a čaju. Za dôvody zníženia môžeme považovať zvýšenie cien a tým súvisiace zníženie dopytu po týchto komoditách. (Fairtrade International, 2022)

Graf č. 5: Vývoj vyplatenej FT prémie za top 7 predávaných produktov za roky 2018-2021 (v mil. EUR)

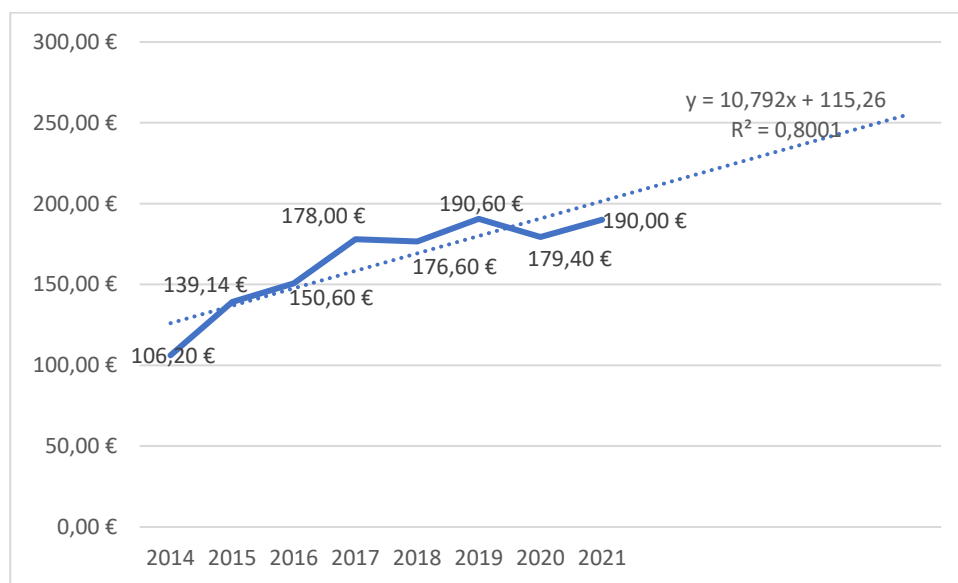
(Zdroj: vlastné spracovanie podľa Fairtrade International 2018-2021)

3.6.1 Predikcia vyplatenej FT prémie na roky 2023-2027

Na základe vyplatenej FT prémie za posledných 8 rokov sme sa v tejto kapitole pokúsili na základe jednoduchšej lineárnej regresie urobiť odhadovanú predikciu finančnej pomoci farmárom na ďalších 5 rokov. FT príjmu odhadujeme len na najbližších 5 rokov (začíname až rokom 2023, keďže za rok 2022 bola prémie už vyplatená ale výška ku dňu písania práce nebola zverejnená) a to z toho dôvodu, že máme k dispozícii len údaje o výške

prémie z minulých rokov a nemáme v predikcii zohľadnené žiadne náhodné zložky, ktoré môžu v budúcnosti nastať a ovplyvniť výšku vyplatenej prémie – ako napríklad inflácia, kríza, zvýšenie cien na trhu a tým aj znížený dopyt po komoditách – čo má za následok zníženie predajov v dôvodu vysokých cien a pod.

Graf č. 6: Predikcia vyplatenej FT prémie za top 7 najpredávanejších produktov na roky 2023-2027 (v mil. EUR)

(Zdroj: vlastné spracovanie podľa Fairtrade International 2021)

Na túto jednoduchú predikciu nám podľa Lukáčika, Lukáčikovej a Szomolányiho (2018) postačí *jednorovnicový model*. Najjednoduchším jednorovnicovým modelom je lineárny model dvoch premenných Y a X. Na základe zistených údajov o vyplatenej FT prémii od roku 2014 do roku 2021, nám v našom konkrétnom príklade Microsoft Excel určil rovnicu, podľa ktorej vieme odhadom určiť veľkosť FT prémie pre ďalšie roky:

$$y_i = 115,26 + 10,792t$$

V nasledujúcej tabuľke uvádzame približne odhadnuté výšky FT prémie na nasledujúce roky:

Tabuľka č. 4: Predikcia vyplatenej FT prémie na základe jednorovnicového modelu od roku 2023 do 2027 (v mil. EUR)

Rok (t)	FT prémie
2023	223,180
2024	233,972
2025	244,764
2026	255,556
2027	266,348

(Zdroj: vlastné spracovanie)

Po dosadení správnych čísel do určenej rovnice nám vyšli približné hodnoty FT prémie, ktoré by mali byť v nasledujúcich rokoch vyplatené. Ako sme už spomínali tieto čísla sú len orientačné, keďže tam nie sú zohľadnené žiadne vedľajšie vplyvy a faktory. Výška vyplatenej FT by mala každým rokom narastať.

3.7 Spravodlivý obchod a COVID-19

Rok 2020 bol pre celý svet náročným kvôli pandémie ochorenia COVID-19. Táto sféra zasiahla všetky ekonomiky na svete a nikto a nič neostalo bez následkov. Dopad pandémie na bohaté krajiny bol tiež citeľný a to už ani nehovoríme o dopade na krajiny globálneho Juhu. Na týchto ľuďoch mala pandémia oveľa citeľnejší dopad z dôvodu, že absolútna väčšina obyvateľov nemali také možnosti ako my – nemali si ako zabezpečiť ochranné pomôcky, nemali možnosť práce z domu, nevedeli si dovoliť základné ľudské potreby, pretože nemali žiadne úspory a takisto nemali ani možnosť dostať určitú pomoc od štátu z dôvodu straty zamestnania. Tento fakt mal za následok, že boli prerušené dodávateľské reťazce, spôsobené poklesom dopytu po surovinách pestovaných v týchto krajinách a to môže viesť k tomu, že milióny ľudí Afrike, Ázii a Latinskej Amerike budú zo dňa na deň uvrhnutí do úplnej chudoby.

Fairtrade International sa v tejto situácii snaží pestovateľom v týchto krajinách pomáhať. Ako príklad môžeme uviesť, že Fairtrade International oznámila zvýšenú flexibilitu vo svojich štandardoch, aby umožnila výrobcovi prijať okamžité opatrenia na ochranu zdravia a živobytia farmárov, pracovníkov a komunít v reakcii na pandémiu COVID-19, tzn., že organizácie výrobcov môžu flexibilnejšie vynakladať prostriedky FT prémie aby minimalizovali šírenie choroby napríklad tak, že nakúpia rúška na prekrytie

horných dýchacích ciest alebo iných osobných ochranných prostriedkov alebo realizáciou hygienických kampaní. (Fairtrade UK, 2022)

Ako uvádza portál fairtrade-slovensko.sk ešte v marci 2020, organizácia Fairtrade International v reakcii na pandémiu COVID-19 vyzvala bezprostredne členské organizácie a partnerov k príspevku do dvoch fondov na podporu pestovateľov. V rámci spojeného partnerstva Fairtrade sa zišlo pestovateľom v rámci financovania obnovy takmer 15 miliónov EUR. Fairtrade Česko a Slovensko takisto pridala ruku k dielu a prispela do podporného fondu sumou desaťtisíc eur.

Hoci prostredníctvom maloobchodného predaja, predaj kávy zostal silný, globálne ceny kávy sú v súčasnosti veľmi nestále v dôsledku neistoty na trhoch s komoditami. To stavia výrobcov a farmárov do extrémnej neistoty a ohrozuje ich živobytie. V niekoľkých regiónoch s veľkým objemom produkcie, ako sú napríklad Honduras a Peru bol v čase najväčšej vlny pandémie výrazne obmedzený pohyb, čo ovplyvnilo zber, prepravu kávy. (Fairtrade UK, 2022)

3.7.1 Dopad COVID-19 na producentov a farmárov Fairtrade za obdobie 2020-2021

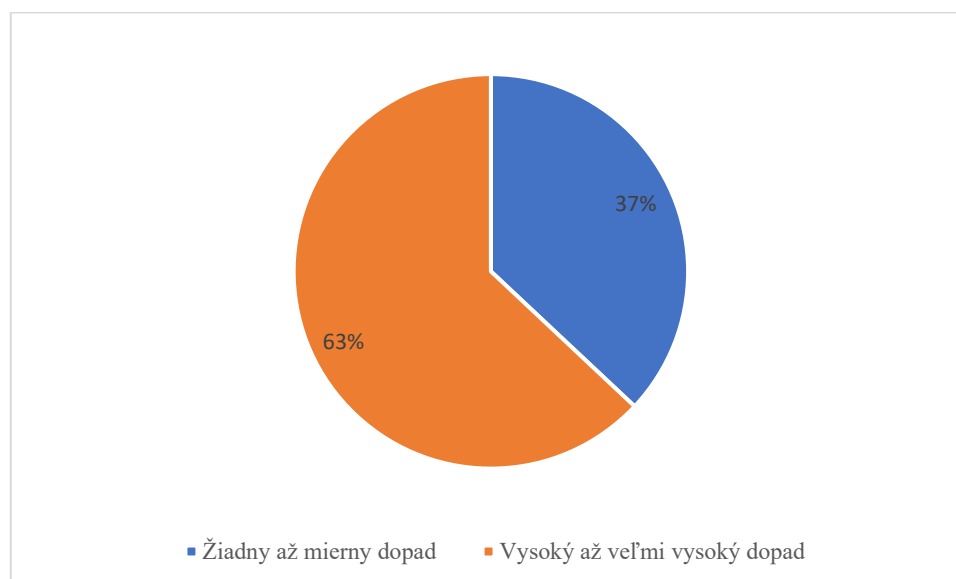
Podľa grafu č. 7 môžeme skonštatovať, že COVID-19 mal vysoký dopad skoro až na dve tretiny Fairtrade producentov a farmárov na celom svete (graf bol vytvorený na základe vyplneného dotazníka od Fairtrade International pre producentov, avšak nie všetci producenti ho vyplnili). Podľa dostupných informácií až 63 % organizácií producentov nahlásilo vysoký až veľmi vysoký vplyv pandémie COVID-19 na ich zamestnancov a farmárov.

Ak sa na dopad pandémie pozrieme z pohľadu komodít, tak najviac – podľa dostupných informácií z dotazníka od FT - boli ovplyvnení farmári, ktorí pestujú čaj, cukor, kakao a kávu. Producenti banánov podľa odpovedí zaznamenali veľmi nízky dopad – čo ale neodráža reálnu situáciu, ktorá nastala, keďže veľa z nich sa ku dotazníku nevyjadrilo a ani ho nevyplnilo – konkrétne len 14 producentov banánov sa vyjadrilo k dopadu pandémie na ich situáciu. (Fairtrade International, 2021)

Prvá vlna pandémie mala veľmi vážne dôsledky na farmárov, pracovníkov a aj komunity v najchudobnejších krajinách sveta. V tomto období bola ohrozená bezpečnosť verejného zdravia a ekonomické straty narastali do obrovských čísel, pretože siete výrobcov

v rámci systému Fairtrade rušili objednávky, zvyšovali sa ceny a poklesol aj dopyt, narušili sa dodávateľské reťazce v dôsledku obmedzení pohybu a prepravy. (Fairtrade Net, 2020)

Graf č. 7: Vplyv COVID-19 na producentov a farmárov Fairtrade za obdobie 2020-2021

(Zdroj: vlastné spracovanie podľa Fairtrade International 2021)

Fairtrade International, národné Fairtrade organizácie a Fairtrade Producer Networks sa spojilo s Nemeckým spolkovým ministerstvom pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (BMZ) v spolupráci s Nemeckou spoločnosťou pre medzinárodnú spoluprácu (GIZ), Švajčiarskym štátnym sekretariátom pre hospodárske záležitosti (SECO), Britskou zahraničnou rozvojovou kanceláriou (FCDO) – prostredníctvom nástroja *Supply Chains Facility*, ktorý bol zriadený v auguste 2020 a pod. – aby prisľúbili viac ako 15 mil. EUR do *Fairtrade's Producer Relief and Resilience Funds*. Dva mechanizmy financovania Fairtrade boli spustené už v máji 2020 ako okamžitá reakcia s počiatočnou investíciou 3,1 mil. EUR zo systému Fairtrade. (Fairtrade, 2020)

Týmto malým farmám netreba pomáhať len z dôvodu, že sú malé a dôsledky sa nich podpíšu oveľa skôr – ale aj z dôvodu, že sú zodpovedné za 35 % celkovej svetovej produkcie potravín. Z dostupných informácií pre rok 2020 je isté, že kávový priemysel v Indonézii pocítil túto krízu až 70-90% poklesom predajných zmlúv v porovnaní s rokom 2019.

Spomínané financovanie vo výške 15 mil. EUR bolo naplánované na obdobie dvoch rokov a šlo či už na krátkodobú pomoc a aj na dlhodobé opatrenia na obnovu v Ázii, Afrike, Latinskej Amerike a Karibiku. Táto pomoc bola určená na pomoc zabránenie šíreniu

ochorenia, zabezpečenie potravinovej bezpečnosti, zabezpečenie a zvýšenie príjmov diverzifikáciou plodín a trhov, riešenie rizík v oblasti ľudských práv v dodávateľských reťazcoch a stále zlepšovanie digitálnych technológií ako základ pre zotavenie a budúcu obchodnú odolnosť ak by sa podobná situácia opakovala. Viac ako 1700 organizácií výrobcov, ktoré zastupujú viac ako 1,8 milióna farmárov, producentov a pracovníkov je súčasťou systému Fairtrade na celom svete. (Fairtrade, 2020)

Podľa novej správy, ktorá bola v súvislosti s touto finančnou pomocou vo výške 15. mil. EUR zverejnená Fairtrade International v októbri 2022, potvrdila, že prístup k lepším cenám, úverom a finančnej stabilite výrazne zvýšil odolnosť organizácií certifikovaných Fairtrade počas pandémie – táto podpora im umožnila lepšie odolávať globálnej kríze a znížiť jej dopad na ich farmárov a pracovníkov. (Fairtrade UK, 2022)

Štúdia nazývaná Fairtrade certifikácia a odolnosť výrobcov v čase krízy (*angl. Fairtrade certification and producer resilience in times of crises*), ktorá bola vykonávaná spoločnosťami Scio Network a Athena Infonomics skúmala skúsenosti Fairtrade a nefairtrade výrobcov kávy, banánov a kvetov v Indonézii, Peru a Keni a zistila, že domácnosti patriace certifikovaným organizáciám Fairtrade výrobcov mali o 12 percentuálnych bodov menšiu pravdepodobnosť, že nahlásia vysoký alebo veľmi vysoký vplyv dopadov pandémie v porovnaní s domácnosťami, ktoré nepochádzajú z Fairtrade. (Fairtrade UK, 2022)

Pri príprave štúdie vedci vyvinuli index odolnosti, založený na Organizácii OSN pre výživu a poľnohospodárstvo (FAO), ktorý zahŕňa štyri kritéria a tie sú sociálny blahobyt, ekonomická odolnosť, dobrá správa vecí verejných a environmentálnu integritu. Domácnosti certifikovaných výrobcov Fairtrade dosiahli v celkovom indexe o 9 percentuálnych bodov vyššie skóre ako domácnosti necertifikovaných výrobcov. V dimenzii **sociálneho blahobytu** – ktorá zahŕňa prvky ako potravinová a výživová bezpečnosť a školská dochádzka detí – dosiahli výrobcovia s certifikáciou Fairtrade o 18 percentuálnych bodov vyššie skóre ako necertifikovaní výrobcovia. **Ekonomická odolnosť** – tá zahŕňa finančnú gramotnosť, vedenie účtovníctva, poistenie a sporenie – získala o 6 percentuálnych bodov viac. **Dobrá správa vecí verejných a environmentálna integrita** si bolo na druhej strane podobné medzi domácnosťami výrobcov Fairtrade a domácnosťami výrobcov, ktoré túto certifikáciu nemajú. (Fairtrade UK, 2022)

Jeden zo spoluautorov správy a senior konzultant Athena Infomics uviedol: „*Hoci dobrá správa vecí verejných a environmentálna integrita sú veľmi dôležité samy o sebe, počas pandémie sme zistili, že aspekty sociálneho blahobytu, ako je diverzifikácia príjmov*

a potravinová a výživová bezpečnosť a ekonomická odolnosť, čo znamená prístup k úverom pre organizácie výrobcov a úspory pre domácnosti, boli spojené s nižším dopadom COVID-19 na situáciu farmárov. Naša štúdia je jednou z prvých, ktoré skúmajú kľúčové prvky, ktoré umožnili niektorým organizáciám výrobcov a domácnostiam farmárov a robotníkov prekonať najintenzívnejšie obdobie COVID-19 v lepšom stave než iné“

Bližšie a konkrétne informácie k dátumu odovzdania diplomovej práce neboli zverejnené.

3.8 Fairtrade a podpora farmárov v rámci globálnej hospodárskej krízy

V súčasnosti všetky ekonomiky sveta sú vystavené globálnej kríze – najprv pandémie a v súčasnosti vo svete najviac rezonuje ruská agresia na Ukrajine - toto všetko či už priamo alebo nepriamo ovplyvnilo predaje výrobcov, zvýšili sa ich životné náklady a aj ceny palív a hnojív. Ďalším problémom je, samozrejme, aj klimatická zmena a teda stále častejšie výkyvy počasia, ktoré majú nepriaznivý a ničivý vplyv na úrodu a to hlavne malých farmárov, ktorí majú problémy z každej strany.

Medzi spôsoby ako Fair Trade spolupracuje s farmármi v globálnej kríze môžeme zaradiť:

- I. *Fair Trade uprednostňuje diverzifikované živobytie:* Vytvoriť si dodatočný príjem, okrem spoliehania sa na predajných exportných komodít – je to súčasťou stratégie Fairtrade Living Income. Fair Trade napríklad podporil afrických výrobcov aby svoje „portfólio“ diverzifikovali napr. na včelárstvo, chov hydiny a mnoho ďalších začínajúcich podnikateľov.
- II. *Podpora Fair Trade pri pridávaní pridane hodnoty produktom:* Fair Trade spolupracuje s výrobcami pri pridávaní hodnoty k ich produktom – ako napr. v Dominikánskej republike výrobcovia kakaá otvorili nový závod na spracovanie kakaových polotovarov a spracúvajú kakao ako surovinu pre dominikánske zmrzlinárne, kozmetické spoločnosti a aj miestne čokolády – teda ako vidíme z uvedených príkladov, je to diverzifikované rôzne odvetvia. Ako ďalší príklad môžeme uviesť kávový priemysel vo Vietname, kde pestovatelia kávy s certifikáciou Fair Trade vytvorili e-commerce platformu, pre fanúšikov kávy a rozrastajúci sa vietnamská kávový trh.
- III. *Fair Trade vyzýva vlády aby vytvorili spravodlivejšie trhy:* Fair Trade víta nedávne legislatívne opatrenia, ktoré zaviedli EÚ, Kanada, USA, UK

a mnohé ďalšie krajiny v oblasti ľudských práv a environmentálnej starostlivosti. Vlády sú vyzývané aby aj napriek týmto opatreniam zabezpečili rovnováhu medzi úlohami a zodpovednosťami všetkých zainteresovaných strán v hodnotovom reťazci.

- IV. *Fair Trade vytvára na trhu dopyt po udržateľných produktoch, aby spotrebitelia mohli naďalej podporovať spravodlivejšiu budúcnosť pre všetkých:* Z údajov z roku 2019 sa odhaduje, že spotrebitelia nakúpili produkty s certifikáciou Fair Trade v hodnote viac ako 9,8 mld. EUR, z čoho profituje viac ako 1,9 mil. farmárov. V súčasnosti tí istí farmári z dôvodu globálnej krízy čelia zvyšujúcim sa nákladom na výrobu, prepravu, energiu a skladovanie. Z tohto dôvodu Fair Trade dôrazne žiada spotrebiteľov aby si zachovali svoj záväzok voči udržateľnosti a pomohli tak ukončiť padanie ku dnu, ktoré je ako sme už spomínali, spôsobené krízou životných nákladov. (Fairtrade International, 2022)

4 Diskusia

Za hlavný cieľ diplomovej práce sme si stanovili vyhodnotiť na základe vedeckých metód prínosy a riziká spravodlivého obchodu Fairtrade pre rozvojové krajiny v rámci medzinárodného obchodu.

Myšlienka spravodlivého obchodu vznikla už v 19. storočí v USA – fungovalo tu hnutie Free Produce Movement, ktoré malo za úlohu skončiť s otroctvom. Nešlo tu o žiadne vojny ani násilie, išlo len o elimináciu predaja produktov vyrobených otrokmi. Prvý formálny obchod „Fair Trade“ bol v USA otvorený v roku 1958 a predával výšivky z Portorika. Na koncepciu spravodlivého obchodu na seba dlho nenechala čakať ani Európa, kde sa konkrétne vo Veľkej Británii začali predávať remeselné výrobky od čínskych utečencov. Netrvalo dlho a myšlienka sa presunula do Holandska – tu sa obchodovalo s trstinovým cukrom - kde v roku 1967 bola založená dovážajúca organizácia Fair Trade Original. V 80. rokoch po mnohých neformálnych stretnutiach niekoľkých spravodlivých organizácií vznikla Svetová organizácia spravodlivého obchodu (*angl. Worl FairTrade Organization – WFTO*). WFTO vzniklo teda z potreby vytvoriť globálnu sieť organizácií spravodlivého obchodu, aby pôsobili ako hľad spravodlivého obchodu a fórum pre globálne hnutie spravodlivého obchodu – v krátkosti aby existovala len jedna organizácia, ktorá zastrešuje praktiky, ktoré presadzovali Fair Trade Original, Fair Trade Organization a iné. Organizácie spravodlivého obchodu boli niekoľkokrát uznávané európskymi ale aj svetovými inštitúciami za ich príspevok k znižovaniu chudoby.

Pri riešení problematiky spravodlivého obchodu musíme rozlišovať rozdiel medzi na prvý pohľad rovnakými pojmami – no svojím významom sa rozlišujú. Ide o Fair Trade a Fairtrade. Fair Trade s medzerou predstavuje hnutie alebo obchodný systém a Fairtrade predstavuje certifikačný systém určitých produktov s ochrannou známkou, ktoré sa potom predávajú s označením spravodlivého obchodu. Medzi ciele hnutia fair Trade môžeme zaradiť chránenie životného prostredia a ľudských práv, vytvorenie dlhodobých obchodných partnerstiev, ktoré budú založené na vzájomnom rešpekte a transparentnosti a pod. V súčasnosti sa môžeme baviť aj p tretej vlne Fairtrade, ktorá sa zameriava na popularizáciu a medializáciu spravodlivého obchodu.

Fairtrade funguje na základe svojich stanovených princípov medzi ktoré môžeme zaradiť, dlhodobé vzťahy s farmármi založené na etických prístupoch, na zákaze detskej a nútenej práce, na základe prístupnej cene, ktorá zodpovedá nákladom a pod. Všetky produkty, ktoré nesú ochrannú známku Fairtarde boli vyrobené a obchodované v súlade

s princípmi a štandardmi Fairtrade (štandardy FT sa venujú oblastiam sociálnym, ekonomickým a ekologickým). Tieto štandardy pozostávajú zo základných položiek ale aj z indikátorov rozvoja, ktoré musia výrobcovia pri získaní certifikácie a prvom audite splniť. Poznáme konkrétne 6 takýchto štandardov (FT štandard pre drobných pestovateľov, FT štandard pre nájomnú prácu, FT štandard pre zmluvnú výrobu, FT štandard pre jednotlivé komodity a výrobky, FT štandard pre obchodíkov a FT klimatické a textilné štandardy).

Známka FT označuje tovar, ktorý bol vyrobený s súlade so štandardmi FT. Rozlišujeme dva druhy týchto známk – s bielym a čiernym pozadím. Čierne známky označujú jednotlivé fairtradové produkty, ktoré pochádzajú od certifikovaných výrobcov a biele známky, tie sú určené pre konkrétne prísady zložených produktov – ako napríklad kakao v čokoláde.

Certifikácia Fair Trade ukazuje zákazníkovi a zamestnancom, že sa značka zaviazala k udržateľnosti a spravodlivým obchodným praktikám v celom dodávateľskom reťazci – teda od nákupu až po predaj konkrétneho výrobku – čiže sa to týka všetkých dovozcov aj vývozcov. Podľa Fair Trade America (2020) viac ako 37 000 produktov nesie značku Fairtrade na celom svete. Toto označenie ukazuje, že každý takto označený výrobok spĺňa prísne environmentálne, ekonomické a sociálne štandardy a bol auditovaný nezávislou treťou stranou – spoločnosťou FLOCERT – akreditovaný audítor. FLOCERT je jeden z najväčších svetových vedúcich sociálnych auditorských a overovacích spoločností a je to spoločnosť, ktorá vykonáva certifikačný proces pre Fairtrade. Flocert je renomovaná certifikačná organizácia s víziou boja proti chudobe a zabezpečenia trvalo udržateľného živobytia pre farmárov v rozvojových krajinách. Dôraz sa kladie na audit globálnych dodávateľských reťazcov a zaručenie súladu so štandardmi Fairtrade. Flocert navyše zabezpečuje, aby farmári dostávali za svoje produkty spravodlivé ceny, ako aj prémie Fairtrade, ktorá im umožňuje zlepšovať pracovné a životné podmienky.

Medzi najviac obchodované komodity v rámci Fairtrade sú považované banány, kakao, káva, bavlnené vlákna, kvety a rastliny, cukrová trstina a čas – na tieto všetky komodity Fair Trade vyplatilo producentom aj dodatočný príjem vo forme FT prémie, ktorá predstavuje dodatočnú sumu peňazí, ktorá ide do komunálneho fondu pre pracovníkov a farmárov, aby ich použili – ako uznajú za vhodné, na zlepšenie svojich sociálnych, ekonomických a environmentálnych podmienok. Fairtrade je samozrejme využívané aj na iné komodity, ale týchto najviac na týchto nazývaných aj TOP 7 produktov.

Čo sa týka finančnej stránky, tak z výročnej správy sme vyčítali tieto informácie: Celkové príjmy FT boli za rok 2021 30 423 000 EUR. Celkové výdavky FT boli za rok 2021 vo výške 29 432 000 EUR . Za rok 2021 teda FT dosiahol hrubý zisk 991 000 EUR.

Fair Trade funguje aj v podmienkach Slovenskej republiky pod zášitou Fairtrade Česko a Slovensko. Snaží sa o rozširovanie povedomia o spravodlivom obchode medzi slovenskou populáciou a vedie ich k nákupu spravodlivo obchodovaných produktov, ktoré su bežne dostupné na pultoch obchodných reťazcov – na prvom mieste s počtom FT produktov vedie spoločnosť Lidl Slovensko, v. o. s., a hneď na druhom mieste je Kaufland Slovenská republika, v. o. s.

Tak ako má hnutie Fair Trade svojich obdivovateľov a prívržencov, má aj svojich kritikov. Medzi nich by sme mohli zaradiť z pohľadu teórie ekonómie tzv. neoklasikov - tu je Fairtardu hlavne vyčítaný prístup umelého potláčania potenciálnych efektov neviditeľnej ruky trhu – mnoho farmárov z RK zapojených do spravodlivého obchodu by neprodukovalo a niektorí by ani neexistovali, z dôvodu toho, že by patrili do najmenej konkurencie schopnej skupiny. Samotné Fair Trade a aj ich zástancovia tvrdia, že nákup produktov označených ich certifikačnou známkou prináša ekonomické benefity chudobným. Áno, prináša určité výhody niektorým skupinám, to nebudeme vyvracať, ale či pomáha chudobným všeobecne je už otázne. Zákazníci sú v tom, že ak si kúpia Fairtarde produkt, či už je to napríklad káva, kakao, alebo taška vyrobená z fairtradovej bavlny za vyššiu cenu, tak tieto peniaze poputujú chudobným farmárom a producentom. No, takto to v praxi veľmi nefunguje – väčšina príjmov hnutia Fairtrade je veľmi často využívaná na podporu vlastnej značky a teda tieto peniaze, ktoré boli zaplatené s úmyslom pomoci pre tých, ktorí to potrebujú, idú napríklad na marketing Fairtardu.

ZÁVER

Spravodlivý obchod Fairtrade je koncept, ktorý sa snaží zabezpečiť, aby pracovníci v rozvojových krajinách mali spravodlivé pracovné podmienky a získali primeranú odmenu za svoju prácu. Tento koncept prináša množstvo prínosov, ako napríklad zlepšenie podmienok pracovníkov, zvyšovanie ich príjmov a ochranu životného prostredia.

Jedným z najväčších prínosov Fairtrade je, že pomáha farmárom z rozvojových krajín prekonať bariéry vstupu na svetové trhy a zlepšuje prístup k dopytu po ich produktoch. Tým sa zvyšuje ich hospodárska konkurencie schopnosť a umožňuje im rozvíjať sa a investovať do svojho budúceho rozvoja.

Napriek týmto prínosom existujú aj riziká spojené s Fairtrade. Napríklad, náklady na získanie certifikácie Fairtrade môžu byť pre niektorých výrobcov príliš vysoké, čo môže brániť ich prístupu na trh – v praxi sa aj preukázalo, že Fairtrade dokonca niektorým farmárom zhoršil situáciu. Okrem toho, zvyšovanie cien pre spravodlivý obchod môže mať negatívny dopad na spotrebiteľov, ktorí sú ochotní platiť len určitú cenu za danú komoditu.

Celkovo však môžeme povedať, že Fairtrade je dôležitým nástrojom na zlepšenie životných podmienok pracovníkov a podporuje rozvoj rozvojových krajín. Je dôležité aby sa takéto iniciatívy aj naďalej podporovali a investovalo sa do nich.

Cieľom diplomovej práce bolo poukázať na prínosy a riziká Fairtrade pre rozvojové krajiny v rámci medzinárodného obchodu. Na základe preštudovania mnohej domácej a zahraničnej literatúry, článkov a odborných štúdií sme vykonali analýzu hnutia Fair Trade a certifikačného systému Fairtrade.

Hlavným prínosom záverečnej práce je analýza a zosumarizovanie pozitív a nástrah spravodlivého obchodu – na čo sa pripraviť pred tým, ako sa potenciálni producenti začnú uchádzať o certifikáciu Fairtrade a vyhodnotiť či sa im to oplatí na základe vysokých poplatkov a kritiky, ktorou Fairtrade každým rokom čelí viac. Na druhej strane je prínosom aj analýza vyplatenej FT prémie a jej predpokladaný vývoj, ktorý má tendenciu narastať každým rokom. Za ďalší prínos diplomovej práce považujeme skutočnosť komparácie s alternatívnymi certifikačnými systémami, ktoré sú konkurenciou Fairtrade.

Zoznam bibliografických odkazov

1. Tlačené knihy, monografie a vedecko-kvalifikačné práce

- (1) BAUMGARTNER, Boris, ZUBAĽOVÁ, Ľubica, *Vybrané problémy rozvojových krajín*, prvé vydanie, EKONÓM, Bratislava, 2016, 154 s., ISBN 978-80-225-4236-4,
- (2) GAVAĽOVÁ, Viera, BAUMGARTNER, Boris, *Ekonomika a obchodná politika rozvojových krajín*, EKONÓM, Bratislava, 2014, 263 s., ISBN 978-80-225-2439-1,
- (3) LUKÁČIKOVÁ, Adriana, LUKÁČIK, Martin, SZOMOLÁNYI, Karol, *Úvod do ekonometrie s programom Gretl*, LETRA EDU, Bratislava, 2018, 347s., ISBN 978-80-972866-5-1,
- (4) SIDWELL, Marc, *Unfair trade*, Adam Smith Institute, London, 2008, ISBN 1-902737-55-5,
- (5) ZUBAĽOVÁ, Ľubica, PUŠKÁROVÁ, Paula, DRIENIKOVÁ, Kristína, *Ekonomika a obchodná politika rozvojových krajín*, druhé vydanie, Leges, Praha, 2022, 188 s., ISBN 978-80-7502-606-4.
- (6) ZUBAĽOVÁ, Ľubica, DRIENIKOVÁ, Kristína, *Ekonomika a obchodná politika rozvojových krajín – postavenie v medzinárodnom obchode, dlhová kríza a vplyv migrácie*, VSERS, České Budějovice, 2022, 117 s., ISBN 978-80-7556-122-0,

2. Elektronické dokumenty – monografie, zborníky online alebo CD ROM

- (7) BOSSLE, Marilia Bonzanini – NEUTZLING, Daiane Mülling – WEGNER, Douglas – BITENCOURT, Claudia Cristina - *Fairtrade in Brazil: current status, constraints and opportunities* – [online] 2017 dostupné na: <https://www.redalyc.org/journal/4006/400657501007/html/>
- (8) CANNING, Anna, *Fair World Project - Starbucks has a slave labor problem* – [online] 2019, dostupné na: <https://fairworldproject.org/starbucks-has-a-slave-labor-problem/> ,
- (9) CORPORATE FINANCE INSTITUTE -*Dutch disease* – autor neznámy [online] 2022 - dostupné na: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/economics/dutch-disease/> ,

3. Články v elektronických časopisoch, zborníkoch a iné príspevky

- (10) DIABATÉ, Mohamed Aly – TOBAR, Luis – HUAMÁN, Midaly García – NUSH, Christian – PUTRA, Brahmantyo – MANTZ, Inaki – LANGER, Anna-Maria – GONZALEZ, Nicole – ROY, Ranita - *Building resilience in a changing world, Annual report 2021-2022* – [elektronický zdroj]. Bonn, Fairtrade International, 2022, 24 s., dostupné na: https://files.fairtrade.net/publications/FI_Annual-Report_2021_web_sp.pdf ,
- (11) FAIRTRADE ČESKO A SLOVENSKO, *Strategie Fairtrade ČS pro období 2021-2025* – [elektronický zdroj]. Praha, 2020, 11s. dostupné na: <https://fairtrade-cesko.cz/wp-content/uploads/2020/12/strategie-FTCS-2020-final-na-web.pdf>
- (12) FAIRTRADE ADVOCACY OFFICE - *Fairtrade annual reports* – [online] 2022, dostupné na: <https://fairtrade-advocacy.org/ftao-publications/annual-reports/> ,
- (13) FAIRTRADE AMERICA - *Coffee impact report* - [online], 2021 – dostupné na: <https://www.fairtradeamerica.org/why-fairtrade/global-impact/reports-trends/coffee-impact-report-2020/> ,
- (14) FAIRTRADE ČESKO A SLOVENSKO - *Brožúra o Fairtrade – ako funguje Fairtrade?*- [elektronický zdroj] Praha, 2019, 9 s., dostupné na: https://fairtrade-cesko.cz/wp-content/uploads/2019/08/brozura-o-fair-trade-2019_16_8_SK_WEB.pdf ,
- (15) FAIRTRADE ČESKO A SLOVENSKO – *Čo je Fairtrade?* – [online] 2022, dostupné na: <https://fairtrade-slovensko.sk/fairtrade-2/co-je-fairtrade/>
- (16) FAIRTRADE FOUNDATION – *Annual report and financial statements – For the year ended 31 December 2021* – [online] 2022, dostupné na: <https://www.fairtrade.org.uk/wp-content/uploads/2022/09/Fairtrade-Foundation-signed-accounts-2021.pdf>
- (17) FAIRTRADE INTERNATIONAL - *Fairtrade launches its first living income reference prices for Colombian coffee* – [online] 2021, dostupné na: <https://www.fairtrade.net/news/fairtrade-launches-its-first-living-income-reference-prices-for-colombian-coffee> ,
- (18) FAIRTRADE INTERNATIONAL - *FLOCERT: Fairtrade's certifier* – [elektronický zdroj]. Bonn, 2021, 2s. dostupné na: https://www.fairtrademaxhavelaar.ch/fileadmin/CH/Mediathek/Factsheets/FLOCERT_Basics_EN_fin.pdf ,

- (19) FAIRTRADE INTERNATIONAL – *Innovation and resilience for a more sustainable world – Annual report 2019-2020* – [online] 2020 – dostupné na: https://files.fairtrade.net/publications/Fairtrade_Annual_Report_2020_web.pdf ,
- (20) FAIRTRADE INTERNATIONAL – *The Future is Fair – Annual report 2020-2021* – [online] 2021 – dostupné na: <https://files.fairtrade.net/publications/Fairtrade-International-Annual-Report-2020-2021.pdf>
- (21) FAIRTRADE INTERNATIONAL – *Working together for fair and sustainable trade – Annual report 2017-2018* – [online] 2018 – dostupné na: <https://www.fairtrade.net/library/2017-18-annual-report-working-together-for-fair-and-sustainable-trade> ,
- (22) FAIRTRADE INTERNATIONAL – *Farmers documentary – Caroline* – [online] 2021 – dostupné na: <https://farmers-documentary.fairtrade.net/story/caroline> ,
- (23) FAIRTRADE INTERNATIONAL – *Farmers documentary – Polish* – [online] 2021 – dostupné na: <https://farmers-documentary.fairtrade.net/story/ponisih> ,
- (24) FAIRTRADE INTERNATIONAL – *Farmers documentary – Roberto* – [online] 2021 – dostupné na: <https://farmers-documentary.fairtrade.net/story/roberto> ,
- (25) FAIRTRADE INTERNATIONAL- *How farmers experience the benefits of Fairtrade – tracking Fairtrade 's impact* – [elektronický zdroj]. Bonn, 2019, 5s. dostupné na: https://files.fairtrade.net/publications/Tracking-Fairtrade-Impact_General_household-survey.pdf ,
- (26) FAIRTRADE INTERNATIONAL – *Choosing a fairer future through trade – Annual report 2018-2019* – [online] 2019 – dostupné na: https://files.fairtrade.net/publications/2018-19_FI_AnnualReport.pdf ,
- (27) FLOCERT, ASSURING FAIRNESS - *Flocert how it works* – [online] 2021, dostupné na: <https://www.flocert.net/solutions/fairtrade/how-it-works/>
- (28) FROMM, Ingrid – *Building Resilient Value Chains After the Impact of COVID-19 Disruption: Challenges for the Coffee Sector in Central America* – [online] 2022, dostupné na: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fsufs.2021.775716/full>

- (29) GLOBAL COFFEE REPORT – *Study finds millions of Fairtrade farmers at climate change risk* – [online] 2021, dostupné na: <https://www.gcrmag.com/study-finds-millions-of-fairtrade-farmers-at-climate-change-risk/>
- (30) GLOBAL LIVING WAGE COALITION - *About the Global Living Wage Coalition* – [online] 2023 – dostupné na: <https://globallivingwage.org/about/> ,
- (31) GÜNTHER, Manuela Kristin – AFROZ, Bilal – RATHINAM, Francis Xavier – *Executive Summary – Producer resilience in times of crises* – [elektronický zdroj]. Bonn, Fairtrade International, 2022, 10s. dostupné na: <https://files.fairtrade.net/publications/Executive-Summary-Fairtrade-certification-and-producer-resilience-study-Oct-2022.pdf> ,
- (32) HAWRYLYSHYN, Kelly - *7 ways Fairtrade supports farmers amid the global inflation crisis* – [online] 2022, dostupné na: <https://www.fairtrade.net/news/7-ways-fairtrade-supports-farmers-amid-the-global-inflation-crisis> ,
- (33) HOME OF FAIR TRADE ENTERPRISES - *History of Fairtrade* – [online] 2020, dostupné na: <https://wfto.com/about-us/history-wfto/history-fair-trade> ,
- (34) INTERNATIONAL COFFEE ORGANIZATION – *Trade Statistics Tables* – [online] 2022 dostupné na: https://www.ico.org/trade_statistics.asp ,
- (35) KETTLER, Peter – *Fairtrade America: We love coffee. Are we willing to pay the price?* – [online] 2019, dostupné na: <https://www.fairtradeamerica.org/news-insights/we-love-coffee-are-we-willing-to-pay-the-price/> ,
- (36) KOMÍNEK, - *Minimální výkupní cena a fairtradový příplatek* – [online] 2014, dostupné na: <https://fairtrade.cz/news/minimalni-vykupni-cena-a-fairtradovy-priplatek/> ,
- (37) MacDONNELL, Kate - *What do these 5 coffee certifications mean?* – [online] 2023, dostupné na: <https://coffeeaffection.com/what-do-coffee-certifications-mean/> ,
- (38) NGENDABANGA, Aphrodis, MULYUNGI, Patrick, WANZALA, Fredah K., - *Effects of Fair-Trade Certification Standards on Performance of Coffee Cooperatives in Rwanda* – [online] 2019 dostupné na: <https://www.ijsr.net/archive/v8i10/ART2020728.pdf>
- (39) NULA ODPADU - *Podporme spravodlivý obchod* – [online] 2022, dostupné na: <https://www.nulaodpadu.sk/fair-trade> ,

- (40) NUNN, Nathan, *National Berau of Economic Research / The economics of Fairtrade* – [online] 2019, dostupné na: <https://www.nber.org/reporter/2019number2/economics-fair-trade> ,
- (41) ODEN, Garret – *JavaPresse: Coffee certification 101: Organic, Bird Friendly, Fair Trade and beyond* [online]. 2017 – dostupné na: <https://www.javapresse.com/blogs/buying-coffee/coffee-certifications-101-organic-bird-friendly-fair-trade-and-beyond> ,
- (42) PANORAMAS - *Coffee versus the climate: Coffee production in Brazil* – dostupné na: <https://www.panoramas.pitt.edu/economy-and-development/coffee-versus-climate-coffee-production-brazil> ,
- (43) RAINFOREST ALLIANCE – *Coffee Certification Data Report 2021 – Rainforest Alliance and UTZ Programmes* [online]. 2021 / dostupné na: <https://www.rainforest-alliance.org/wp-content/uploads/2022/05/Coffee-Certification-Data-Report-2021.pdf>
- (44) RAINFOREST ALLIANCE - *Shared Responsibility: Balancing Sustaianility Values and Costs for Farmers and Copmanies* – [online] 2023, dostupné na : <https://www.rainforest-alliance.org/business/certification/shared-responsibility-balancing-sustainability-values-and-costs-for-farmers-and-companies/>
- (45) SDG PULSE – UNCTAD - *International trade in developing economies* – [online] 2020, dostupné na: <https://sdgpulse.unctad.org/trade-developing-economies/> ,
- (46) SIMPLE COFFEE -*Fairtade – podceňovaná myšlienka zlepšujúca život chudobným* – [online] 2020, dostupné na: <https://simplecoffee.eu/fair-trade-podcenovana-myslienka-zlepsujuca-zivot-chudobnych/> ,
- (47) THE BORGEN PROJECT – *How Fairtrade coffee in Colombia could solve the poverty struggle* – [online] dostupné na: <https://borgenproject.org/how-fair-trade-coffee-in-colombia/> ,
- (48) THE GUARDIAN -*Fairtrade is an unjust movement that serves the rich* – [online] 2014, dostupné na: <https://www.theguardian.com/global-development/2014/sep/05/fairtrade-unjust-movement-serves-rich> ,
- (49) THE LIVING INCOME – COMMUNITY OF PRACTICE– *Towards the decent standard of living for smallholder farmers* - [online] 2023, dostupné na: <https://www.living-income.com/>

- (50) THE WORLD BANK – *Exports of good and services (current USD)* – [online] 2022, dostupné na: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.CD?end=2021&start=1960&view=chart>
- (51) THE WORLD BANK – *Imports of goods and services (current USD)* – [online] 2022, dostupné na: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.IMP.GNFS.CD> ,
- (52) TRINITY, Broodie – DESERT SUN COFFEE - *Fairtrade and the third wave* – [online] 2021, dostupné na: <https://desertsuncoffee.com/blogs/news/fair-trade-and-the-third-wave> ,
- (53) UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT – *Fair Trade enterprises spread benefots through value chains* – [online] 2020, dostupné na: <https://unctad.org/news/fair-trade-enterprises-spread-benefits-through-value-chains>
- (54) UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT – *Key statictics and trends in Intenrational Trade 2021* – [online] 2022, dostupné na: https://unctad.org/system/files/official-document/ditctab2022d3_en.pdf

4. Normy

- (55) Príloha č. 3 k Nariadeniu vlády Slovenskej republiky č. 573/2003 Z. z. – zoznam rozvojových krajín

Prílohy

Príloha č. 1: Znamky Fairtrade

Príloha č. 2: Rozdelenie rozvojových krajín

Príloha č. 3: Život farmárov v globálnej kríze

Príloha č. 4: Tabuľka vyplatenej FT prémie od roku 2014 do roku 2021